Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...1921 оной ...рин 21-нэй гарана | № 42 (16265) | 1983 оной февралиин 19, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

Захааминай районой Далахайн совхозой директор Б. Хартаевай «Арга боломжо бии» гэһэн статья «Буряад үнэн» газетын байтша оной январиин 18-най номерто толилогдоһон байна. Малай үбэлжэлгын харюусалгата хаһада ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй малайнгаа шэгнүүрые горитой нэмээжэ, туталнуудые абалгаяа урагшатай ябуулжа байһан тухай эндэ хэлэгдээ бэлэй.

Үнинэй малшад Ламажап Бодоевич Дылыков, Цыремжит Аюшеевна Бадмаева гэгшэдые статьягай автор һайшаалай үгөөр онсолон тэмдэглээ һэн. Зуун үнеэн бүриһөө эдэнэр 86 тугал мүнөө дээрээ абаад, толгой бүриинь шэгнүүрые сүүдхын туршада дунда зэргээр 650—730 граммаар нэмээжэ байна. Бэрхэ, дүй дүршэлтэй малшан Ц. А. Бадмаева наһанайнгаа хани Даши Шагдуровичтай, мүн нёдондо 10 класс дүүргэһэн Женя басагантаяа суг даажа абаһан малаа һайнаар ондо оруулжа байнхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ленинэй хоёр. Ажалай Улаан Тугай орденуудтай малшан Ц. А. Бадмаева.

Д. БАЛДАНОВАЙ фото.

АМЖАЛТАҺАА АМЖАЛТА ТЭЭШЭ

Тимлюйн цементын заводой байгуулагдаһаар 30 жэлэйнь ой һаяхан гүйсэбэ. 1953 оной март һарада Алас-Дурнын, Хойто зүгэй хизаарнуудай болон Сибириин арадай ажахын барилгануудта Буряадай цемент түрүүшынхеэ эльгээгдэжэ эхилээ бэлэй. Тэрэ гэһээр гушан жэл үнгэрөө. Энэ хугасаа соо предприятиин ажалай бүтээсэ арба дахин дээшэлээ. Тиигэжэ тус завод 1953 онһоо хойшо Эхэ оронойнгоо барилганудта түйлай ехэ хэмжээнэй цемент үгэһэн, гансахан БАМ-ай барилгануудта 473 мянган тонно барилгын энэ гол шухала материал эльгээһэн байна бшуу.

Үндэр бүтээсэтэ ажалайнгаа түлөө Тимлюйн завод 1969 ондо «Коммунис ажалай предприяти» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. Эрхим шанартай продукцяараа заводой коллектив ВДНХ-дашье хабаадалсаһан габьлатай.

Заводой хүдэлмэришэдэй 10-дахи хүн бүхэниинь уралан нарижуулагша юм. Гушан жэлэй туршада 2 миллион 419 мянган түхэригэй экономическа ашаг үрэтэй уралан нарижуулгын 2480 дурадхал орожо, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдэһэн. Тиигэжэ үйлэдбэриин ашаг үрэ, продукциин шанар дээшэлүүлхэ талаар ехэ амжалта туйлагдаһан байна. Заводой үйлэдбэриин ашаг үрын хэды шэнээн дээшэлһые нёдондо жэлэйнь гурэнэй түсэбүүдэй дүүргэлтын дүнгүүд элирхэйлэн харуулна. Үнгэрһэн жэлэй түсэбһөө гадуур 6000 тонно цемент үйлэдбэрилэгдэһэн, 113 мянган түхэригэй продукци худалдагдаһан, тиихэдэ жэлэй туршада гаргаһан бүхы цементынь 74.6 процент эрхим шанартайгаар тушаагдаһан байгаа.

Түсэбтэ табан жэлэй гурбадахи жэлэй туршада бэелүүлхэ зорилгонуудаа хараалжа, тус коллектив дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абанхай. Тэдэнэйнь нэгэ хэдые эндэ дурдамаар. Алмагдаһан электрын элшын хүсөөр жэлэй түсэбһөө гадуур 3000 тонно цемент гаргажа, барилгануудта эльгээхэ, хараалһанһаа гадуур гүрэндэ продукци худалдажа, мүн продукциин өөрынь үнэ сэн эрид доошолуулжа, 20 мянган түхэригэй сэбэр олзо оруулха, 0.2 процентээр ажалайнгаа бүтээсэ дээшэлүүлхэ, бар хүсэнэй хүдэлмэриие оньһожоруулха гэжэ предприятиин хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд шиидэнхэй. Теэд эндэ гол шухалань юун бэ гэхэдэ, тэдэнэй эдэ уялганууд ниитын ба үйлэдбэриин журамые һайжаруулха талаар табигдаһан тодорхой хэмжээнүүд дээрэ үндэлһэлэгдэнхэй. КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленумэй заахан ёһоор, үйлэдбэриингөө ашаг үрые бүри дээшэлүүлэн, үшөөшье ехэ цемент гаргахын түлөө Тимлюйн заводой коллектив тэмсэнэ.

А. КОКОРИН.

ҮДЭР БҮРИ ОЛОШОРНО

Нёдо ңо хабартаа зуһаландаа нүүжэ ошохоһоо хойшо бүхэли нажартаа, мүн намартаа һүрэг хонидоо чогоо элбэгтэй бэлшээридэ адуулжа, хүсэд таргалуулһан Яруунын районой Исэнгын совхозой ахалагша хонишон Цырен-Дыжид Егниновна Тарбаевагай даадаг отарада хурьгад үдэрһөө үдэртэ олошорно. Борис Хандуевич үбгэнтэйгөө, мүн хүбүүнтэйгөө хамта ажалладаг гэр бүлын энэ бригада мүнөө 300 гаран хурьга абаад, гарза хоролтогүй түлжүүлнэ.

Түрэл республикынгаа алдарта 60 жэлэй ойдо зорюулжа, үнинэй хонишод байгша ондо эхэ хонин бүриһөө хурьга абажа тэнжээхээр социалис уялга абанхай юм. Тиин энэ зорилгоёо сүм бэелүүлхын түлөө бригадын гэшүүд бүхы хүсэеэ элсүүлэн ажаллана. Эндэ хони, хурьгадта эдюулхэ үбһэн, зеленко, ногооной болон шэлбүүһэнэй витаминтай гурил, талха таряанай зүйл хүсэд хүрэхөөр асарагданхай. Мүн үбшэлһэн хони, хурьгадта түргэн туһаламжа үзүүлхэ ветеринарна аптечкээр хангагданхай.

Г. ОЧИРОВ.

ТАСС ШЭНЭ ҺОНИН

КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОДО

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлжээтэ заседани боложо, арадай ажахын хэдэ хэдэн асуудалнуудые, СССР-эй ба социалис оронуудай хоорондохи экономическа харилсаанда хабаатай асуудалнуудые хаража үзөө.

Тус республикануудта агропромышленна комплексые хүтэлбэрилгын гуримые һайжаруулха талаар Эстониин Компартиин ЦК-гай ба Грузиин Компартиин ЦК-гай оруулһан дурадхалнууд зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

СССР-эй Верховно Соведэй «СССР-эй Гүрэнэй хилэ тухай» Хуули баталан абаһантайнь дашарамдуулан, энэ Хуули бэелүүлгые хангаха талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дурадхаһан бодото хэмжээнүүдые хаража үзэбэ.

Уласхоорондын Эхэнэрнүүдэй үдэрые—мартын 8-ниие һайндэрлэлгэдэ бэлдэхэ тухай мэдээсэл заседани дээрэ шагнагдаа.

Гүрэнэй ба ниитын ажабайдалай бусад зарим асуудалнууд хаража үзэгдэһэн байна.

ОЙН БАЯРАЙ ХҮНДЭЛЭЛДЭ

СССР-эй ба ВНР-эй хоорондохи хани барисаан, харилсаа холбоон болон нэгэ нэгэндээ туһалалсалга тухай договорой 35 жэлэй ойдо зорюулагдаһан ниислэл хотын ажалшадай түлөөлэгшэдэй баярай суглаан февралиин 17-до Москвада болобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. С. Горбачев, КПСС-эй ЦК-гай секретарь И. В. Капитонов, хэдэ хэдэн министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, партийна, совет болон ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд президиумдэ һуугаа. Бүлгэмэй түрүүлэгшын орлогшо Л. Душекне түрүүтэй венгер-совет хани барисаанай бүлгэмэй делегаци эндэ байба.

Совет-венгер хани барисаанай бүлгэмэй Түбэй правлениин түрүүлэгшэ, СССР-эй Госкиногой түрүүлэгшэ Ф. Т. Ермаш элидхэл хэхэдээ, 1948 оной договор Венгриин дотоодын хархис хүсэнүүдэй харата ябуулгануудта шанга социалто үгэһэн, империалис гүрэнүүдэй хамааралсалгаһаа оронoo хамгаалгые хангаһан байгаа гэжэ тэмдэглээ. Тэрээн дотор найруулагдаһан гол ёһонууд 1967 ондо гар табигдаһан договор соо саашадаа хүгжөөгдэһэн байгаа. Энэ договор хоёр оронoй харилсаае шэнэ шатада гаргаба.

ВНР-һээ СССР-тэ байдаг элшэн сайд Ш. Райнаи һүүлэй жэлнүүдтэ Венгриин ажалшадай туйлаһан амжалтанууд тухай хөөрөө, СССР-тэй тогтооһон олон янзын харилсаа холбоомнай манай оронoй хүгжэлтэдэ шухала удха шанартай байна гэжэ тэмдэглээ. Үнгэрһэн хэдэн арбаад жэлнүүдтэ Советскэ Союзһаа ехэ юумэндэ һураабди, интернациональна туһаламжа, дэмжэлгэ абаабди гэжэ тэрэ хэлэбэ. Социализмын аша туһада СССР-эй арадуудай хэһэн бүхы юумэнэйнь түлөө венгер арад зүрхэ сэдьхэлһээ ехэ баяр баясхалан хүргэжэ байдаг юм.

(ТАСС).

ПАТРИОТИЗМЫН, ЭРЭЛХЭГ ЗОРИГОЙ ҺУРГУУЛИ

ДОСААФ-ай Бүхэсоюзна IX съезд

Кремлиин Ехэ ордон соо боложо байһан ДОСААФ-ай бүхэсоюзна IX съезд ДОСААФ-ай ЦК-гай болон Центральна шалгалтын комиссиин тоосоото элидхэлнүүдые февралиин 17-до зүбшэн хэлсэһэн байгаа.

СССР-эй оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо, Советскэ Союзай Маршал С. Л. Соколов съездын делегадуудай болон айлшадай урда үгэ хэлэбэ. Һайн дуранай оборонно бүлгэм 60 гаран жэлэй туршa соо Арми болон Флодой үнэн туһалагша, найдамтай халаан боложо байнхай гээд тэрэ хэлээ. Социалис Эсэгэ ороноо бүгэдэ арадай сахин хамгаалха байһан тухай, ажалшадай сэрэгэй эрдэм шудалха, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй байгуулалтада тэдэнэй эдэбхитэйгээр хабаадаха байһан тухай В. И. Ленинэй захяа заабаринууд, Коммунис партиин суртал һургаалнууд тэрэнэй ажал ябуулгада бодотоор нэбтэрэн бэелүүлэгдэнхэй.

Мүнөө ДОСААФ-ые эрэлхэг зоригой ба патриотизмын һургуули гэжэ нэрлэдэг юм. Ороноо хамгаалгын бүлгэм техническэ мэргэжэл шадабариин һургуули болохо ёһотой. Мүнөө тэрэнэй эмхинүүдтэ залуу хүнүүд буу зэбсэг болон сэрэгэй техникэ шудална. Мэргэжэлтэдые бэлдэлгын шанарые оролдосотойгоор дээшэлүүлхэ шухала. Тиигэбэл социалис Эсэгэ ороноо сахин хамгаалха нангин уялгаяа дүүргэхын тула эгээл бэлэдхэл ехэтэй залуушуул Арми болон Флодто алба хэхээ ерэхэ байна.

Эрхим мотострелково полкын командир гвардиин полковник В. К. Крюков Арми болон Флодой сэрэгшэдэй үмэнэһөө үгэ хэлэхэдээ, съездын делегадууд болон айлшадые халуунаар амаршалаад, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ алба хэлгэдэ совет залуушуулые бэлдэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаһанайнь түлөө ДОСААФ-та баяр баясхалан хүргэжэ байһанаа мэдүүлээ.

ДОСААФ-ай Московско горкомой түрүүлэгшэ генерал-майор Д. Н. Кузнецов, Украинын ДОСААФ-ай ЦК-гай түрүүлэгшэ авиациин генерал-полковник А. Д. Коротченко, Узбекистанай ДОСААФ-ай ЦК-гай түрүүлэгшэ генерал-лейтенант А. М. Ходжибаев болон бусад съезд дээрэ үгэ хэлэхэдээ, тоосоото үе соо ДОСААФ-ай бүхы хүдэлмэри партиин XXV болон XXVI съезднүүдэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдые, КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүдэй тогтоолнуудые бэелүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн байгаа гэжэ мэдүүлбэ. Арми, Авиаци ба Флодто туһалха һайн дуранай бүлгэмэй бүхэсоюзна IX съездэ КПСС-эй Центральна Комитедэй эльгээһэн амаршалга ДОСААФ-ай эмхинүүдэй ажал ябуулгын программа болоно гэжэ тэдэнэр тэмдэглээ.

ВЦСПС-эй секретарь В. Н. Макеев үгэ хэлэхэдээ, Агуу ехэ Октябриин туйлалтануудые хамгаалха тухай Ленинэй захяа заабаринуудые бэелүүлэн, профессиональна союзууд оборонно-ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана гэжэ мэдүүлбэ. Тэдэнэр социалис Эсэгэ ороноо хамгаалгада ажалшадые бэлдэхэ талаар ехэ нүлөө үзүүлдэг ДОСААФ-ай эмхинүүдтэй һайн харилсаа холбоо тогтоонхой.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Эхэ оронойнгоо өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые саашадань бэхижүүлхэ, залуушуулые ангиин талаарнь хатуужуулха, Эхэ орондоо дуратайгаар, интернационализмын мэдэрэлтэйгээр, политическэ һэримжэтэй байхаар, жаяг журамтайгаар, эмхидхэл ехэтэйгээр тэдэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ Ленинскэ комсомолой болон оборонно бүлгэмэй хүдэлмэри удхаараа баян дэлгэр, түхэл шэнжэ болон онол аргануудаараа элдэб янзын болоо гэжэ ВЛКСМ-эй ЦК-гай секретарь Д. А. Охромий тэмдэглээ.

Гадаадын оронуудай оборонно-спортивна эмхинүүдэй делегацинуудай түлөөлэгшэд мүн лэ съезд дээрэ үгэ хэлэһэн байна.

КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ эльгээгдэхэ бэшэгые съездын делегадууд нэгэн дуугаар батлан абаба. Арми, Авиаци ба Флодто туһаламжа үзүүлхэ һайн дуранай бүлгэмэй бүхэсоюзна IX съездэ КПСС-эй Центральна Комитедэй эльгээһэн амаршалгын дүлэтэ үгэнүүдые ДОСААФ-ай бүхы гэшүүд оронойнгоо өөрыгөө хамгаалха хүсые бэхижүүлгэдэ, социалис Эхэ ороноо хамгаалгада ажалшадые бэлдэлгэдэ эдэбхитэйгээр туһалха гэһэн гол зорилгые шиидхэхэ ажал ябуулгануудай дайшалхы программа мэтээр хүлеэн абаһан байна гээд тэрээн дотор хэлэгдэнэ.

Бүхэсоюзна IX съезд дээрэ һунгагдаһан СССР-эй ДОСААФ-ай Центральна Комитедэй пленум болобо. Флодой адмирал Г. М. Егоров СССР-эй ДОСААФ-ай Центральна Комитедэй түрүүлэгшээр һунгагдаа.

Энээгээр ДОСААФ-ай Бүхэсоюзна IX съезд хүдэлмэрээ дүүргэбэ.

(ТАСС).

ТЭМСЭЛШЭ, ПАТРИОТ, ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТ

«Һэримжэтэй байгты!» — гэһэн Юлиус Фучигай уряае бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай ба демократиин түлөө тэмсэлшэд дайшалхы уряа мэтээр мүнөөшье дабтан хэлэдэг юм. Чехословакиин элитэ ехэ уран зохёолшо ба журналистын, коммунист — интернационалистын түрэһөөр 80 жэлэй ойдо зорюулагдаһан ниислэл хотын олониитын баярай суглаан февралиин 17-до «Правда» хэблэлэй соёлой байшан соо болобо.

Нүхэд П. Н. Демичев, М. В. Зимянин, партийна, совет ба ниитын эмхинүүдэй, зохёохы холбоонуудай түлөөлэгшэд суглаанда хабаадаһан байна.

Богонихоншье һаа, тэмсэлшэ-коммунистын толотомо наһа наһалһан Юлиус Фучигай нэрэ түрүү үзэлтэй, революционно журналистнуудай дунда тон хүндэтэй байгаа гэжэ СССР-эй Журналистнуудай холбооной правлениин түрүүлэгшэ, «Правда» газетын ахамад редактор В. Г. Афанасьев суглаа нээхэдээ хэлэбэ. 18-тайдаа коммунист болоһон Фучигай баатаршалгата ажабайдалай хуудаһануудые үгэ хэлэгшэ һануулаа. Тэрэ Эхэ оронойнгоо социалис ерээдүйдэ этигэдэг, фашизмда эсэргүүсэн эрид шангаар тэмсэдэг байгаа. Нацистнуудай булимтаран эзэмдэлгын жэлнүүдтэ ЦК-гай гэшүүн Фучик Коммунис партиин нюуса хэблэлнүүдые хүтэлбэрилдэг байһан юм.

Панкрац түрмэдэ һуухадаа, уран зохёолшо-тэмсэлшэ эрхэ сүлөөгэй ба демократиин, социализм ба эб найрамдалай гимн боложо соностоһон «Репортаж с петлей на шее» гэһэн суута номоо бэшээ һэн. Энэ номынь 70 хэлэн дээрэ оршуулагдажа, нэрыень мүнхэлөө. Мүнөөшье фашизмтай тэмсэлэй үедэ Фучик манай үнэн, найдамтай нүхэр байһаар.

ЧССР-һээ СССР-тэ байдаг элшэн сайд Ч. Ловетинский үгэ хэлэхэдээ, Юлиус Фучигай дурасхаалые хүндэлжэ байдагайнь түлөө үнэн зүрхэнэй үгэнүүдые совет хүнүүдтэ дамжуулба. Фашизмда эсэргүүгээр тэмсэһэн геройн һамган Густа Фучиковагай баярай суглаанда хабаадагшадта эльгээһэн бэшэгые Чехословакиин Журналистнуудай холбооной түрүүлэгшэ, «Руде право» газетын ахамад редакторай орлогшо З. Горжени соносхон уншаба.

(ТАСС).

Шалгалта юу харуулааб?

ХАРЮУСАЛГАЯА ХУБААХАДА ХОЙШОЛОНТОЙЛ

Сэлэнгын районой колхоз, совхозуудта бүхыдөө 176 мянга гаран хонин, тэрэ тоодо 100 мянга шахуу эхэ хонин ондо оруулагдажа байна. Тиихэдэ эхэ хонидой отарануудта хурьгадые абаха харюусалгатай хаһа эхилэнхэй. Энээнһээ гадна ажахынуудайнь фермэ, гүүртэнүүдтэ 14 мянган үхэр, үнеэд харууһалагдана. Эндэ туталнуудые абажа түлжүүлхэ хүдэлмэри түлэг дундаа. Мэнэ һаяхан тус райондо малай үбэлжэлгын хэр зэргээр үнгэржэ байһаниинь, мүн малай түл абаха хүдэлмэри хинан шалгагдаба.

XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түб һууринай дэргэдэ һаалиин хоёр фермэ түбхинэнхэй. Мүн эндэ һая гараһан туталнуудые түлжүүлхэ профилактори нээгдэнхэй. Малай, туталнуудай байранууд орэнхы дээрээ хуушарангишье һаа, һайнаар заһабарилагдажа дулаалагданхай. Досооонь дулаан, сэбэр, һаруулшье. Туталнуудынь боксово аргаар түлжүүлэгдэнэ. Абтаһан туталнуудынь сагаадагдаһан хаамегууд соо харууһалагдана. Туталнуудай, мүн туталлаха үнеэдэй байра соохи оёорынь модоор, тусгаар забһартайгаар хэгдэнхэй. Тус байрада Варвара Антоновна Терентьева ажаллана. Дүршэлтэй тугалшан абтаһан тугал бүхэнөө һайнаар харууһалхые оролдодог гуримтай. Эндэ боксово аргаар туталнуудые түлжүүлхэ технологи тон нарииваар сахигдана. Байрань хирэ-хирэ болоод лэ сэбэрлэгдэжэ, сагаадагдажа, дезинфекци хэгдэжэ байдаг. Үбэлжэлгын эхинһээ хойшо эндэ нэгэшье тугал гарзалаагүй.

Туталлаха үнеэдые харууһалдаг Виктор Дашеевич Хышиктуев тугалшандаа али болохоор хамһалсажа байдаг заншалтай.

Һая гараһан туталнууд профилакторидо түрүүшын долоон хоногой туршада харууһалагдаад, удаань олон туталнуудай байрада оруулагдана. Эндэнь баһал дулаан, сэбэр. Мүнөө эндэ 90 тугал түлжүүлэгдэнэ. Эдэ туталнуудые хоёр залуу хүбүүд — Дамба Юндунов, Валерий Эрдынеев гэгшэд харууһална. Урдань дүршэлтэй малшад байһанаа пенсидэ гараһан эжынэрынь — Ольга Лундуковна, Цыбик-Ханда Жимбиевна гэгшэд тугалшадта али болохоор туһална, зүбшэл, заабари үгэнэ.

Колхозой эхэ хонидой отарануудта хурьгад түлэг дундаа абтажа байна. Һүүлэй дүнгөөр эндэ бүхыдөө 7 мянган хурьган абтанхай, гарзагүй түлжүүлэгдэнэ. Отарануудай газаа үбһэ, зеленко, һолоомон, мүн ногооной витаминтай гурил, талха таряанай зүйл хүсэд хүрэхөөр асарагданхай. Дурсагдагша ажахын хонишод ойн баярта байгша ондо дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаһан. Жэшээлбэл, хонишодой табан бригада 100 эхэ хонин бүриһөө 100-һаа үсөөн бэшэ хурьга түлжүүлхэ зорилготой юм. Тиихэдэ дүй дүршэлтэй хонишод Дулма-Жап Доржитаровна Будаева байгша ондо 100 эхэ хонин бүриһөө 132 хурьга абаха уялгатай. Колхозой эхэ хонидой бүхы отарануудта хурьгадые абаха хүнүүд томилогдонхой, хүшэ тамираар гэмгүй ондо орожо байһан һүрэгһөөнь өөдэргэн һайн хурьгад абтана.

Нёдондоной үбэлжэлгэдэ орходоо эндэ хонидой гарза эрид доошолуулагданхай. Ямар ушарһаа иимэ илалта туйлагдааб гэбэл, колхозой мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд Чанданда үлбэр, үбшэн муу хонидые эмшэлжэ тэбеэрүүлхэ пункт эмхидхээ ха юм. Тэндэ отара бүхэнһөө бэеэр һула, тэнхээ тамираа алдаһан, мүн үбшэн хонидоо, илангаяа түлгэнүүдээ суглуулжа шэмэ шанартай тэжээлээр хооллуулхын хажуугаар, эмшэлэлгэдэ асарагдаһан хонидынь эрид һайжаржа, тэнхээ тамир ороод, ээдтээ бусаагдана. Иигэжэ хонидой гарза хоролто усадхаха арга урагшатайгаар хэрэглэгдэнэ. Мүнөө Чандадахи эмшэлэн тэбеэрүүлхэ пунктда дүршэлтэй хонишод Даши Цыдыпов Владимир Цыцыруков хоёр ажаллана.

—Малай үбэлжэлгэ гэмгүй үнгэржэ байна. Абтаһан тугал, хурьгадай гарза хоролто усадхаха хэмжээнүүдые абанабди. Манай колхозой правлени, партком нарай мал түлжүүлхэ хүдэлмэридэ дүршэлтэй, харюусалгатай хүнүүдые шэлэжэ томилдог байха юм. Жэшээлбэл, нэгэдэхи отделенидэ бүхы ахалагша хонишоднай коммунистнууд байха. Мүнөө ямаршье бригадада эмхи гуримтай, хонишодой ажалынь һайнаар эмхидхэгдэнхэй. Хүн бүхэнэй харюусалгые дээшэлүүлхэ гээшэ мүнөөдэрэй гол зорилго ха юм, —гэжэ XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь Петр Цырендашиевич Хайдапов хэлээ бэлэй.

Байгша ондо районой ажахынууд нёдондонойхидо орходоо үбһэ тэжээлээр элбэг хангагданхай. Гэбэшье үбэлжэлгын үнгэрһэн дүрбэн һарын туршада хонидынь нёдондоной энэ үеынхиһөө олоор гарзалаа. Илангаяа Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо хонин олоор үхэнэ. Район доторoo эгээл олоор хони үсхэбэрилдэг (37 мянга гаран) тус ажахы үбһэ, һолоомо урдынхиһаа нилээд ехээр суглуулжа һурилэнхэй. Иигээд ерэхэдээ эндэ хонидой гарза хоролто тэжээлэй хоморһоо бэшэ, харин хонишодой ажалай муугаар эмхидхэгдэһэнһээ, мүн хүдэлмэридөө харюусалгагүйгөөр хандадаг байһанһаа эхитэй гэжэ элирнэ. Дурсагдагша ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд намарһаа хойшо хонишодой ажал хинан шалгаагүй, дутагдалыень усадхажа, зохихо хэмжээнүүдые абаагүй. Энээнһээ уламжалан үбэлжэлгын эхинһээ хойшо тус ажахыда 539 хонин гарзалаа. Мүн энэ ажахын хүршэ болохо Сэлэнгын совхоздо хонид олоор үхэнэ. Ушар шалтагынь Ташарайхидал адлирхуу. Тэжээлээр ядамаггүй элбэгшье һаа, хонишодойнь даалгагдаһан ажалдаа хангалтагүйгөөр хандаһанһаа уламжалан хонид гарзална.

Үнгэрһэн үе соо «Бестужевский» совхоздо, Ленинэй нэрэмжэтэ, «Эрдэм» колхозуудта илангаяа түлгэнүүд олоор үхэһэн байна. Нажартаа, намартаа хонидтоо хүшэ тамир абхуулаагүй, хүсэд һайнаар таргалуулаагүй, мүн үбэлжэлгын эхинһээ муугаар харуулһанайнь хойшолон мүнөө балшыса харагдажа байна ха юм.

Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой ахалагша хонишон Г. Ж. Даржаевай даадаг отарада 200 шахуу хурьган абтанхай. Хурьгадайнь байра соо һэрюухэн, шэбхын шороб гашуун үнэр хамар сорьёоно. Эндэ калориферайнь электромотор заһабарилагдаха гэжэ найдуулагдаһан аад, мүнөөшье тэрэл зандаа. Отарадань мел, дабһан, минеральна лепешканууд асарагдаагүй. Хонидой түл абаха харюусалгата хүдэлмэридэ хэншье анхаралаа хандуулдаггүй байба. Иигэжэ хайша хэрэгээр орхигдоһон отарануудта, илангаяа хүшэ тамираар һула эхэ хонидтой бригаданuудта хурьгадай, хонидой гарза олошоржо магадгүй болоод байнхай.

Энэл ажахын хонишон П. Вандановай отара тулюурхан байдалтай. Хонидтонь үдэр бүриин рационой ёһоор тэжээл үгтэнэгүй. Илангаяа һая, хурьгалһан, хурьгалха дүтэлһэн хонидоо һайнаар эдеэлүүлээгүй һаа, олон хурьга абажа, гарзагүй түлжүүлхээр гү? Мүнөө хурьгалһан хонидынь тус бүрез үдэртэ 800 грамм үбһэ эдихэ ёһотой аад, 500 грамм үбһөөр хооллуулагдана. Мүн талха таряанай зүйл хахадаараа багаар үгтэдэг байба. Хаһагдаһан тэжээл дээрэ харууһалагдажа байһан хонидтонь хурьгадаа садхааха һүн хаанаһаа байха бэлэй даа. Хонишодтой хөөрэлдэжэ, ушар шалтагыень элирүүлхэдэмнай, үбһэ тэжээлэйнь саг соогоо асарагдадаггүй, хододоо хэдэн хоногоор таһалдадаг байһандань гэхэ гү, али хорёогоо хооһоор хаахагүйн тула эртээнһээ «көөсэ» байгуулжа, тэжээлыень хаһаха баатай болодог байба. Энэ дутагдалтай яашье эбсэхээр бэшэ. Ажахын мэргэжэлтэд хонидой түл абалгада онсо анхарал хандуулжа, эрилтыень дары хангаха.

Районой зарим ажахынуудай мэргэжэлтэд хони үсхэбэрилхэ гол һалбаридаа анхаралаа һуладуулаанхай гэхэ гү, али дура зоргоорнь орхижорхинхой. Жэшээлбэл, намартаа эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэринь сагай эрилтээр, тодорхой саг болзоргүйгөөр үнгэргэгдэнэ. Эндэхи отарануудта искусственна аргаар эхэ хонидые үрэжүүлхэ пункт хүдэлмэрээ «эхилбэ», «дүүргэбэ» гэһэн ямаршье акт олохогүйт. Магад совхозой контородо гү, али колхозой правленидэ иимэ документ зохёогоод, ахалагша хонишодто харуулангүй дансалдаг байжа болоо.

—Хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэри хинан шалгагдадаггүй. Би найман жэлдэ хонишоноор хүдэлнэб. Энэ үе соо зооветеринарна мэргэжэлтэдэй искусственна аргаар хони үрэжүүлхэ пунктыемнай хаагаа гэһэн акт бэшэһыень хараагүйб. Түрүүшынхеэ энэ акт тухай дуулажа байнаб,—гээд Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой ахалагша хонишон Б. Дондуков сэхэ мэдэрээ бэлэй.

Дурсагдагша хонишоной отарада хурьгадынь февралиин 10-һаа гаража захалха ёһотой юм. Теэд мүнөө эндэ 219 хурьган абтанхай. Эдэ хурьгадай хахадынь гараһаар һараһаа үлүү болонхой гэжэ мэдэхээр. Иигээд ерэхэдээ эндэ искусственна аргаар бэшэ, харин һүрэгтэ хусануудые һула табижа үрэжүүлһэнэй үрэ дүн элеэр харагдана.

Тус совхоздо бүхыдөө 700 хонин гарзаланхай. Тэрэнэй ехэнхи хубинь түлгэнүүд юм. Мүн Тельманэй нэрэмжэтэ совхоздо тугал олоор үхэжэ захалаа.

Ажахын түб—Жаргалантадахи фермын туталнуудай байра соо ариг сэбэр сахигданагүй, туталнуудынь хамуутанхай, хүшэ тамираарше һула. Тиимэһээ эндэ сошордомо байдал элирүүлэгдээ.

—Туталнуудаа боксово аргаар түлжүүлжэ, байра соохи оёорнуудыень модоор, забһартайгаар хэһэмнай гарза хоролтонь урдынхиһаа доошолуулагдаа. Мүнөө райондомнай үдэртэ 90 тонно шэмэ шанартай тэжээл бэлэдхэгдээ. Жэшээлбэл, «Эрдэм» колхоздо үдэр бүри 12—13 тонно иимэ тэжээл бэлдэгдэжэ, тусхай термос соо хэгдээд отара, фермэнүүдтэ абаашагдана. Туталнуудай гарзын нёдондонойхиһоо багашье һаань, һанаагаа амархаар бэшэ. Хонидой гарза усадхагдаагүй байһаар. Тэжээлээр элбэг ондо орожо байнабди. Үбэлнайшье хэзээ хэзээнэйхиһээ дулаан байба. Малай гарза бидэнэй, ажахынуудай мэргэжэлтэд болон хүтэлбэрилэгшэдэй даалгагдаһан ажалдаа хайхарамжагүй, харюусалгагүйгөөр хандаһанһаа эхитэй, — гэжэ Сэлэнгын районой агропромышленна нэгэдэлэй начальник Василий Егорович Баторов мэдүүлээ һэн.

Үнэхөөрөөшье олонхи ушарта ажахынуудай мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд даалгагдаһан участогтаа харюусалгагүйгөөр хандана гэхэ гү, али өөрынгөө гол харюусалгые бусадта «хубаарилжа үгэдэг» заншалтай болонхой. Тодорхойлбол, хоорондоо уялгаяа хаялсажа, ушарһан дутагдалаа усадхахын ороондо улам үнжэгайруулна гээшэ.

Тус райондо халан абамаар түрүү онол арга, дүй дүршэл бии. Илангаяа XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо, Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Ягодный һүнэй комплексдо, Кирэвэй нэрэмжэтэ совхозой Доодо-Бүхэнэй фермэдэ халан абамаар онол арга һаала бии. Тиимэһээ бусад ажахынуудынь байдалаа һайжаруулжа, гарза хоролтоёо хорoохын тула миин ошожо хараха, шудалха бэшэ, мүн элирүүлэгдэһэн дутагдалаа дары усадхахаар хэмжээнүүдые абаха ёһотой.

Л. ДАНЗАНОВ,
республикын арадай хиналтын комитедэй мал ажалай таһагые даагша.
В. ШИШМАРЕВ,
Сэлэнгын районой арадай хиналтын комитедэй түрүүлэгшэ.
Я. НИКОЛАЕВ,
Вл. ЖИГЖИТОВ,
«Правда Бурятии», «Буряад үнэн» газетэнүүдэй тусхай корреспондентнүүд.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ
ШҮҮМЖЭЛХЫ ШЭНЖЭТЭЙГЭЭР

Тоосоото һунгалтын XXIX районно партконференциин тогтоолые болон коммунистнуудай оруулһан шүүмжэлэл ба ажаглалтануудые бэелүүлхэ талаар партиин райкомой хүдэлмэри тухай тоосоо КПСС-эй Советскэ райком үнгэргэжэ байна.

Партийна нимэ түрүүшын суглаан февралиин эхеэр болоо юм. Районой предприяти, эмхи зургаануудай 19 парторганизациин гэшүүд тэрээндэ хабаадалсаа. Энэ суглаанһаа хэгдэһэн тэмдэглэл доро толилнобди.

КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь В. Н. Башкеев элидхэл хэжэ, мүнөө үедэ ябуулагдажа байһан ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдтэ тогтобо.

Районой социальна болон экономическа хүгжэлтэ, ажалшадай коммунис хүмүүжүүлгэ тоосоото үе соо 1981—1983 онуудта дүүргэгдэхэ хүдэлмэриин урид хараалагдаһан түсэбтэ үндэһэлэн, эрхилэгдэжэ байнхай. Партиин райком, райсоведэй гүйсэдком Зүүн-Сибириин технологическа институттай хамта энэ табан жэлэй хугасаада бэелүүлэгдэхэ районой экономическа болон социальна хүгжэлтын түсэб анха түрүүшынхеэ зохёоһон байна. Ажалша 28 коллективтэ нимэ түсэбүүд баталагданхай.

Районой промышленна предприятинуудта мүнөөнэй шэнэ техникэ тодхохо, һэльбэн шэнэлхэ талаар горитой хүдэлмэри хэгдэжэ, һүүлэй үедэ үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ түсэбэй ёһоор 1000 гаран хэмжээнүүд бэелүүлэгдээ. Тиигэжэ тэдэнние үйлэдбэридэ нэбтэрүүлһэнэй ашаар 2,1 миллион түхэригэй экономическа ашаг үрэ туйлагдаһан байна. Үнгэрһэн хоёр жэлэй туршада предприятинуудта 780-яад шэнэ оньһон түхеэрэлгэ табигдаа, хуушарһан 80 машина болон станок мүнөөнэй шэнжэтэй болгогдоо, технологическа 46 шэнэ гурим үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдээ.

Ажалша коллективүүд КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулна. 13 предприяти тус тустаа колхоз, совхозуудые шефтээ абаад, тэдэндэ саг үргэлжэ туһаламжа үзүүлнэ. Тиихэдэ 26 коллектив хоёрдохи жэлээ хүдөө нютагуудта байрын гэрнүүдэй барилга хэнэ. Тиигэжэ хоёр жэлэй туршада 110 гэр ашаглалгада үгтэбэ. Районой предприяти болон эмхи зургаануудта хүдэлэгшэдэй хүсөөр 160 гектар талмайн огородой эдеэн харууһалагдажа хуряагдаа. Мүн 316 гектар хартаабха малтагдаа юм.

КПСС-эй райкомой үүсхэлээр шэлэй, судна бүтээлгын, «Электромашина» заводууд теплицэнүүдые бариһан байна. Тэдэнэр дулаалһан тусхай газарнуудһаа хоёрдохи жэлээ ургаса хуряагаа. Эдэнэрэй жэшээгээр нютагай промышленностиин предприятинууд теплицэнүүдые мүнөө барижа байнхай. Шэлэй ба «Электромашина» заводууд хамһабариин ажахынуудые эмхидхэжэ, зүгынүүдые тэндээ харууһална.

Эндэ дурсагдаһан баримтанууд Эдеэ хоолой программада оруулжа байһан ажалшадай түрүүшын хубита гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэхэ зуураа, саашадаа бүри ехэ зорилгонуудай табигдаад байһые тодорхойлон харуулба.

Эдэ жэлнүүдтэ түрэл городоо болбосон түхэлтэй болгохо талаар хэдэн хэмжээнүүд бэелүүлэгдэһэн байна. Жэшээнь, һөөгүүд болон залуу модод олоор һуулгагдаа.

КПСС-эй райком, партийна организацинууд, конференциин делегадуудай шүүмжэлхы ажаглалта, дурадхалнуудые хараада абан, ажалшадай эдэбхи, зохёохы ёһоор ажаллаха гэһэн эрмэлзэл зоригые саашадань улам хүгжөөхэ хэрэгтэ анхаралаа горитой хандуулһан байна. Предприятинуудай мастернууд болон бригадирнуудай зүблөөнүүд үнгэргэгдөө. Ажалша коллективүүдэй дунда социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ хэрэг эдэбхижүүлхэ, бадарааха талаар зарим тэды хүдэлмэри дүүргэгдээ. Жэшээлхэдэ, бригадаһаа эхилжэ предприяти хүрэтэр бултанай абаһан социалис уялгануудаа баримталан хамгаалха хэрэг район дотор заншаа. 207 цех болон участогай, 13 колонно болон эскадрилиин, 379 бригадын коллективүүд СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө эдэбхитэйгээр мүрысөөндэ хабаадажа, уялгануудаа болзорһоонь урид дүүргэһэн байна.

Районой экономическа, социальна хүгжэлтые хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй райкомой ба партийна организацинуудай бэелүүлжэ байһан ажал ябуулгын дутуу дунданууд дээрэ элидхэлшэ саашадаа тогтобо.

Пивын, «Электромашина» заводуудай, һэсы гуталай фабрикын коллективүүдэй жэгдэ бэшээр хүдэлдэг байһан ушар ехэ дутагдал болоно гээд тэмдэглэгдээ. Ажалай журам, ниитын жаяг зарщам эбдэгшэдтэй тэмсэл үнеэл һулаар ябуулагдана гэжэ онсологдобо. Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой ба хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангадаг эмхинүүдэй ажал ябуулга эрид һайжаруулагдаха ёһотой.

Суглаанда хабаадаһан хэдэн коммунистнууд КПСС-эй райкомой хоёр жэлэй туршада бэелүүлһэн хүдэлмэридэ сэгнэлтэ үгэһэн, һанамжа, дурадхалнуудаа оруулһан байна. Жэшээнь, оньһожоруулагдамал 56-дахи колоннын барилга-хабсаралгын 1-дэхи участогай бригадир О. Ц. Раднаев партиин райкомой хүдэлмэрние бүхыдэнь хангалтатай гэжэ сэгнэхэ зуураа, хүтэлбэрилхы тушаалтанай хаа яахан бэшэ, харин хүдэлмэришэдтэй саг үргэлжэ уулзажа байдаг һаань, һайн бэлэй гэбэ. Үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэд ажалша коллективүүдтэ оло дахин эльгээгдэдэг байха зэргэтэй.

Үйлэдбэриин «Туяна» нэгэдэлэй эсхэлгын цехэй бригадые хүтэлбэрилэгшэ В. Н. Мункуева шэнэ бригадна гуримаар хүдэлхэ хэрэгэй дэлгэржэ байһан тушаа тогтобо. Мүнөө эдэнэй 32 бригада ажал эмхидхэхэ шэнэ онол арга хэрэглэн хүдэлнэ. Тэдэнэйнь тус бүхэндэ совет эмхидхэгдэнхэй. Оёдолой энэ нэгэдэлдэ олон залуу хүдэлмэришэд ажалладаг. Тиимэһээ нэгэдэлэй залуушуулай сүлөө сагые эмхидхэхэ хэрэгэй мүнөө хүрэтэр шиидхэгдээгүй байһаниинь ажалдамнай муу нүлөө үзүүлнэ гэжэ тэрэ шүүмжэлбэ. Мүн залуу хүдэлмэришэдэй дунда мэргэжэлэй талаар конкурснууд хаа-яахан үнгэргэгдэнэ, бригаднуудые хүтэлбэрилэгшэдэй дүршэл шадабариия халан абалсаха хэрэг хангалтагүйгөөр эрхилэгдэнэ гэһэн ажаглалтанууд оробо.

Партийна суглаан зүбшэгдэһэн асуудалаараа дэлгэрэнгы тогтоол батал абаба.

В. НИКОЛАЕВА.

КОЛХОЗУУДАЙ ТООСООТО-ҺУНГАЛТЫН СУГЛААН

ГЭЭГДЭЛҺЭЭ ЗААТАГҮЙ ГАРАХА

Һаяшаг эндэхи Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо олон тоото гэшүүдэй хабаадалгатай хамтын тоосоото суглаан болоо.

Нэн түрүүн бүхы үйлэдбэриин ашаг үрые хайшан гэбэл түргэнөөр дээшэлүүлхэб, илангаяа таряан болон мал ажалһаа яажа продукци ехээр абахаб, гүрэндэ худалдахаб, ажахыгаа ямар аргаар гээгдэлһээ гаргахаб гэжэ зал соо һууһан хүн бүхэнэй һанаата боложо, бодомжолжо байһые ойлгохоор һэн. Тиимэһээ колхозой правлениин түрүүлэгшэ Г. И. Ильинэй хэһэн элидхэл дотор, мүн тэрэнниень зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсажа үгэ хэлэһэн хүнүүдэй ажаглалтанууд соошье бии байһан дутуу дунданууд, тэдэнние усадхаха арга замууд тухай онсо анхарал хандуулагдаа.

Һүүлэй жэлнүүдтэ ходо гандуу уларилтай байһанһаань боложо, мүн ажалай эмхидхэлэй баһал хангалтагүй муу байһанһаань уламжалан, колхоз таряан болон мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха түсэб дүүргэхэ талаар ехэхэн гээгдэлдэ оронхой. Жэшээлхэдэ, ажахы табан жэлэй түрүүшын хоёр жэлдэ гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө 700 центнерээр дутуу дүүргээ, һү баһал даабариһаа алаар 760 центнерээр бага худалдаа.

— Бүхы гээгдэл хохидоломнай шалтагаан юуб гэхэдэ, бидэ газараа бодото зээн ёһоор бөөмэйлэн, ургаһыень дээшэлүүлхэ бүхы хэрэгтэй юумые саг соонь гүйсэд хэжэ шаданагүйбди. Жэшээнь, тарялалан хайша хэрэгээр, шанар муутайгаар элдүүрилэгдэнэ. Нютагтаа тохёолдоо таараха, һайса шэнжэлэгдэһэн, научна үндэһэ баримтатай агротехническэ онол аргануудые ёһоор хэрэглэнэгүйбди. Өөрын, нютагжаһан үрэһөөр тарилга хэхээ болиһоор үниинэйбди. Энээнһээл боложо, ахир бага ургаса хуряанабди, — гэжэ отделениие эрхилэгшэ Ю. Г. Рогозинский шүүмжэлбэ.

Саашань тэрэ илангаяа механизаторнуудай дунда ажалай журамай һула, бодото харюусалгын бага байһан тухай дурдаа. Ажахын отдели болон бригаднуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй бэе бэедээ, механизаторнуудтаашье эрилтэ ехэтэйгээр хандажа шададаггүй зэрэһээ иимэ юумэн ушарна гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

— Жэшээнь, хабарай тарилгада хүдэлхэ техникэ заһабарилгые абаад үзэе. Элдэб шалтагаанаар жэл бүхэндэ трактор, машина заһабарилгала намар хожомдожо, лар ноябрь һарын барагдаа үсэр эхилнэбди. Тиигээд һайн түхеэрэлгэтэй мастерскойгүй аад, заһабарилгамнай бүришье унжагайрна, заһабарилгын шанар муу байна, — гэжэ нүхэр Рогозинский хэлэнэ.

Үнеэд, гунжадай хаһа саг соогоо үрэжүүлэгдэнгүй үнгэршэдэг, эхэ малай олоороо байрдаг дээрэһээ, тугалнуудай тон үсөөн абтадаг, үнеэнэй бага һаагдадаг тухай Энэ-Буусын фермын һаалишан Ц. Нимаева тогтобо.

— Мүнөө бидэ шэнэ гуримаар хүдэлжэ захалбабди. Манай һү һаалиин комплексдо сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ поточно-цеховой ажалын тоосооной гурим нэбтэрүүлэгдээ. Үнеэдые түрэлгэдэнь бэлдэхэ, тугалыень абаха цех, һая тугаллаһан үнеэдые зүбөөр эдеэлүүлжэ һааха цех, тиихэдэ һү үйлэдбэрилгын гол цех гэхэ мэтэ эмхидхэгдээ. Тиимэһээ һаалишан бүхэн өөр өөрын ажалда онсо мэргэжэнэ гээшэ. Гадна бүхы коллективэй үйлэдбэрилһэн продукциин зэргээр ажалай түлөөһэ, нэмэлтэ түлөөһэ абадаг болоходонь, хамтын, хүн бүхэнэй харюусалга дээшэлнэ. Булта нэгэн хүсэл эрмэлзэлтэй хүдэлдэг болообди, — гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Үнэхөөрөө, колхозой һаалиин фермэнүүдтэ, мүнөө нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо, жэшээгүй ехэ һүн һаагдажа байна. Тусхайлбал, һү һаалиин нэгэдэхи фермэдэ үнгэрһэн январьда үнеэн бүриһөө 97 килограмм һүн һаагдаха аад, 102 килограмм һүн абтаа. Һая тугаллаһан үнеэдые һаадаг цехэйхид (ахалагшань Н. Сагаханова) үнеэн бүхэнһөө 166 килограмм һү һаажа, түсэбөө үлүүлэн дүүргээ.

— Мяха ехээр үйлэдбэрилхэ, һү элбэгээр һаахын тула тугалнуудые нарайһаань хойшо һайнаар харууһалха, түлжүүлхэ ёһотойбди. Багаһаа түргэнөөр, тобироор түлжүүлэгдэһэн тугалнууд мяхалиг сула мал болохо, һү, мяхашье ехээр үгэхэ, малай тоо толгойшье олошорхо байна бшуу. Тиигэжэ шадаагүй дээрэһээ тугалнуудаа тураажа, муудхаажа, гарзалуулжа байхадамнай мал яагаад олошорхоб даа. Тугалнуудаа томо, жэжээрнь зүбөөр илгажа, бүлэг бүлэгөөр бүридхэжэ шаданагүйбди. Нэгэ хүндэ томо, жэжэ, хоорондоо ехэ илгаатай тугалнууд даалгагдана. Тиимэһээ тэдэнние зүб рационоор эдеэлүүлхэнь бэрхэтэй болоно. Тугал, бурууунуудые оруулжа бэлшээхэ һайн, хорёологдоһон бэлшээри — тээлниг бии болгохо саг ерээ, — гэжэ тугалшан Р. Аюшеева үгэ соогоо олоной анхарал хандуулһан байна.

Колхоздо үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар юуншье хэгдэнэгүй гэхэ болоо һаа, буруу. Һү һаалиин фермэнүүдтэ ажахын тоосоото поточно-цеховой гурим нэбтэрүүлэгдээ. Һаалишад тусхай звенонууд боложо, нэгэн ниитэ харюусалгатайгаар хүдэлнэ, һааһан һүнэйнгөө, түлжүүлһэн тугалнуудайнгаа шэгнүүрээ нэмээһэнэй зэргээр ажалай түлөөһэ абана гэжэ дээрэ дурдаа һэмди. Таряан ажалда баһал тиимэ ажахын тоосоото тусхай звенонууд эмхидхэгдэхэ юм.

Һаалиин малые шэмэтэ тэжээлээр гүйсэд хангадаг болохын тула 350 гектар газар уһалха тусхай системэ түхеэрэгдээ. Тэрэнь «Днепр» түхэлэй агрегадаар уһалагдаха байна.

Тобшоор хэлэбэл, түбхын түрүүн ажалай эмхидхэлые эрид һайжаруулха, бүхы гурим журамые али болохоор бэхижүүлхэ, таряалан болон мал ажалай продуктнуудые абаха, гүрэндэ худалдаха түсэб, уялгануудые заатагүй дүүргэхын түлөө бүхы хүсөөрөө тэмсэхэ ёһотойбди гэжэ гэшүүд суглаанайнгаа шиидхэбэри соо нэгэн дуугаар баталаа.

Д. ТУМАНОВ,
«Вперед» газетын хүдэлмэрилэгшэ.
Загарайн район.

Леонид Михайлович Рогожников Улаан-Үдын судна бүтээлгын заводто электро-гагнууршадай бригадые үнихэнэй хүтэлбэрилнэ. Коммунис ажалай ударник, профсоюзай цехкомой гэшүүн Л. М. Рогожников дээдэ гарай мэргэжэлтэн, шадамар бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ гэжэ завод соогоо суурхадаг юм. Тэрэ түсэбтэ табан жэлэй түрүүшын 17 һарын туршада хоёр жэлэй даабарине сүм дүүргээд, мүнөө март һарын тоосоогоор хүдэлжэ байнхай. Бригадынгаа гэшүүдтэ үльгэр жэшээ харуулан, габшагай һайнаар хүдэлжэ ябадаг түрүү хүдэлмэришэнэй дүрэ зураг предприятиин Хүндэлэлэй самбарта гаргагдаһан байна.

Леонид Михайловичай хүтэлбэрилдэг бригада заводой түрүү коллективүүдэй нэгэн юм. Гагнууршадай бригада хараалһан түсэбүүдээ хододоо 20—30 процентээр үлүүлэн дүүргэдэг габьяатай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гагнууршадай бригадир Л. М. Рогожников.

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

БАРИЛГАШАДАЙ ЭРШЭТЭ АЖАЛ

МОСКВА. (ТАСС). Уренгой—Помара—Ужгород гэһэн магистральна газай хоолой сорго барилга дээрэ хүдэлжэ байһан барилгашад урда урдынхиһаа улам эршэ дэписэтэйгээр ажаллана. Жэлэй эхинһээ хойшо хоолой соргонуудай 900-дахи километрые гагнан холбобо. Мүн лэ эды шэнээн хоолой сорго һуулгагдаад, туршагдахаар бэлэн болгогдоо. Энэнь даабариһаа һураггүй ехэ байна.

— Ажалай эмхидхэлэй шэнэ арга онолнуудта ороһоной ашаар амжалта туйлагдаба,— гэжэ нефть болон газай промышленностиин предприятинуудай барилгын министрэй орлогшо Г. Судобин хэлэбэ. Барилгашад ниитэ нэгэн нарядаар хүдэлнэ. Энэнь магистралиие үргэлжэ дээрэнь бариха, коллективүүдые эсэсэй үндэр үрэ дүнгүүдые туйлахаар зоригжуулха арга олгохо байна.

Зарим технологическа хүдэлмэриин коллективүүд сүүдхэдээ километр болон тэрээнһээ дээшэ газарта хоолой соргонуудые гагнажа һуулгана. Москвагай гагналга-хабсаралгын трестын В. Беллевагай хүтэлбэрилдэг бригада мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ябана. Горьковско областиин дэбисхэр дээрэхи участогаа амжалтатайгаар дүүргээд, коллектив Свердловско областиин хойто хубида нүүжэ ерээ. Шэнэ газартаашье тэдэнэр ажалайнгаа эршые һуларуулнагүй.

Уренгой—Помара—Ужгород гэһэн магистраль дээрэ 3 мянга гаран километр хоолой сорго гагнагдан холбогдоо. Энэнь бүхы трассын гурбанай хоёр хубиһаа дээшэ болоно.

ХАБАРАЙ ТАРИЛГАДА БЭЛДЭНЭ

НОВОСИБИРСК. Областиин таряашад гурбадахи миллион гектар дээрэ саһа хахалжа эхилбэ. 500 гаран оньһожоруулагдамал отряд энэ хүдэлмэреэ эршэмтэйгээр ябуулжа, үндэр баян ургасын үндэһэ һуури табижа байна.

ОШ. Киргизэй урда хубидахи тутова модоной талмай улам үргэдхэгдэжэ байна. Мүнөө Ленинскэ болон Сузакска районуудай колхоз, совхозуудай ажалшад иимэ мододыеarижа захалба. Ошско областиин тусхай шэглэлтэй ажахынууд 1,5 миллион модо һөөгүүдые полинууд болон харгынуудые зубшуулан тариха юм. Ошско питомнигой хүдэлмэрилэгшэд эрхим шанартай тарилгын материал бэлдээ.

БРЯНСК. Погарска районой «Победа» колхозой бүхы шахуу эрэшүүл механизаторай мэргэжэлнүүдые шудалжа байнхай. Тэдэнэр тракторнуудые, комбайнуудые, автомашинануудые жолоододоно. Нютагайнгаа дунда һургуулида һуража байгаа үедөө залуушуул оньһото техникэтэй танилсажа, мэргэжэлтэдэй хүтэлбэри доро машинануудые шудална, полинууд дээрэ практика гарана.

Бусад колхоз, совхозуудта, «Сельхозтехникын» предприятинуудта механизаторай бүгэдэ ниитын һуралсал амжалтатайгаар хүдэлнэ. Хабарай тарилгын эхилтэр 2 мянга гаран тракторист бэлдэгдэхээр хараалагданхай.

ЭЛИСТЭ. Хальмагай таряашад намарай паар дээрэ шиниг нойто барижа, хүрьһыень һэрхиилгэжэ захалба. Городовиковско болон Яшалтинска районуудай колхоз, совхозуудай оньһожоруулагдамал отрядууд тарилгын агрегадуудые поли дээрэ гаргаа. Горохой, ешмээнэй, олон жэлэй үбһэ ногооной үрэһэ түүбэрилэн газарай хүрьһэндэ шэнгээбэ.

РИГЭ. Латвиин «Госкомсельхозтехника» үргэн зуруудаар абадаг агрегадуудые түхеэржэ захалба. Газар элдүүрилхэ, тарилга хэхэ, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые оруулха, газар жэгдэлхэ түхеэрэлгэ, хэрэгсэлнүүдээр хүсэтэ машинануудаар хангагданхай.

(ТАСС).

ДИРЕКТОРЭЙ ТРИБУНА

БРИГАДАНУУД —ОЙ МОДОНОЙ АЖАХЫДА

Республика дотор модо бэлэдхэлгын ба болбосоруулгын хүдэлмэрие «Забайкаллес» нэгэдэл эрхилдэг гээшэ. Энэ нэгэдэлэй предприятинууд бригадна гуримаар ажалаа эрхилхэ ба салин хүлһэ түлэхэ талаар нилээд дүй дүршэлтэй болонхой. Тэрээн тухай тус нэгэдэлэй генеральна директор Виталий Романович Ворожейкин толилогдоһон статья соогоо бодомжолно.

В. Р. Ворожейкин Ленинградай лесотехническэ академи дүүргээд, Забайкалида хүдэлхөө ерэһэн намтартай. Байгалай модоной баазада мастераар, техноругаар, ахамад инженерээр, удаань тэрэ предприятиин директорээр хүдэлһэн байна. Мүнөө хэдэн жэлэй туршада «Забайкаллес» нэгэдэлые хүтэлбэрилнэ. Виталий Романович Ворожейкин Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат юм.

Ажалые бригадна гуримаар эрхилхэ онол арга ой модоной промышленностьда хэрэглэгдэжэ эхилһээр үнинэй. Манай «Забайкаллес» нэгэдэлдэ модо бэлэдхэлгын бригаданууд хори гаран жэлэй саана бии болгогдоһон юм. Тэдэнэй ашаар модо бэлэдхэлгын хүдэлмэри эмхитэй боложо, ашаг үрэньшье дээшэлһэн байна.

Мүнөө бригадна гурим модо бэлэдхэлгэһээ гадна, тэрээние илгаха, хэмжүүрлэн тайраха, вагонуудта ашаха болоод модо болбосоруулха хүдэлмэридэ гүйсэд хэрэглэгдэдэг болонхой. Тиихэдэ мүнөө модо хэмжүүрлэн тайралга дээрэ томодхогдомол бригаднуудаар хүдэлжэ, ажалай үндэр бүтээсэ туйлахын түлөө хүдэлөөн улам үргэдэнэ.

«МИЛЛИОНЕРНҮҮД» МОДО ХЭМЖҮҮРЛЭН ТАЙРАНА

Энэ хүдэлөөе Ю. Р. Третьяков, В. Н. Полонов, Г. И. Перов, А. Л. Муравьев гэгшэд эхилһэн юм. Тэдэнэр тус бүридөө бригадаараа табан жэл соо миллион кубометр модо хэмжүүрлэн тайраха зорилго урдаа табинхай. Мүнөө энэ мүрысөөндэ зургаан томодхогдомол бригада хабаадана. Тэдэнэй нэгэниинь Онохойн модоной комбинадта хүдэлдэг юм. Иван Ильич Кузнецовой ударидалга доро тус бригада эмхидхэгдэһээр жэл үлүүтэй болонхой. Эгээ түрүүн эмхидхэгдэһэн сагһаа үндэр бүтээсын түлөө тэмсэжэ эхилээд, мүнөө эршэтэйгээр урагшаа дэбшэжэ ябана.

—Нэн түрүүн оньһон техникэез һайнаар хэрэглэхэ зорилго табяа һэмди,—гээд бригадир намда хөөрөө һэн. —Мүнөө бригадымнай бүридэлдэ ородог звенонууд урдань өөр өөрынгөө урдахиие хараад лэ хүдэлдэг байһан ха юм. Ажалай һүүлээр хаана, юу заһабарилхаб гэһэн захяа механигтаа орхингүй ябашаха ушар бии һэн. Мүнөө тиимэ бэшэ. Ямар нэгэ юумэнэй эбдэрбэл, хүн бүхэн өөрөө заһахые оролдоно. Хүн бүхэнэй салин хүлһэн бригадын хүдэлмэриин эсэсэй дүнгөөр тоологдоно бшуу. Урдань звено бүхэн һайн модо шэлэжэ тайрахые оролдодог һэн. Тэрэшье мүнөө болинхой. Алмалта, арьбалалтын түлөө тэмсэлшье шангадаа.

Бригадна гурим улам саашаа нарижуулагдаха бүреэ ашаг үрэ ехэтэй болоно. Бүри түрүүшын үедэ модо бэлэдхэлгэ дээрэ эмхидхэгдэһэн комплексно бригаданууд хуушан, ажал бүхэнөөр илгагдаһан бригаднуудһаа ашаг үрэ ехэтэй байһанаа харуулһан юм. Бага комплексно бригаданууд ажалайнгаа бүтээсээр томодхогдомол бригаднуудые хүсэнэгүй. Тиимэһээ томодхогдомол бригаднуудаар модо бэлэдхэдэг коллективүүднай түсэбөө саг үргэлжэ дүүргэһэн байдаг.

Нэгэ иимэ ушар дурдаһуу. Манай Хорин леспромхоз жэлһээ жэлдэ тэгшэ һайнаар хүдэлдэг, түсэб, уялгануудаашье алдуугүй дүүргэдэг байһан юм. Эндэ зургаан томодхогдомол бригада хүдэлдэг байгаа. Тэдэнэр бүхы модоной ерэн процентые бэлэдхэдэг һэн. Теэд гэнтэ гурбан бригадань тарашаба. Эндэ леспромхозой захиргаан бригадна гурим дэмжэжэ шадаагүйнь эли. Тиин леспромхоз «доголжо» эхилээ.

Энээнһээ бидэ һайн һургаал абаабди. Мүнөө бидэ бригаднуудые дэмжэн, ойдохи хүдэлмэриин түрүү дүй дүршэл заатагүй дары түргэн хэрэглэн хүдэлхые оролдонобди. Һайнаар эмхидхэгдэһэн модо бэлэдхэлгын томодхогдомол бригаданууд ажалай бүтээсые 25—30 процентээр дээшэлүүлдэг байна.

БРИГАДНА ПОДРЯДТАЙ ХАМТАДХАН

Бригадна гуримай ашаг үрэ бригадна подрядтай хамтадхагдахадаа илангаяа ашаг үрэ ехэтэй байна. Энэ гуримые ехэшье, багашье бригаданууд хэрэглэхэ аргатай. Бидэ ёһын тэдыдэ заабол бүхы бригадануудаа томодхохо гэнэ бэшэбди. Эндэ яараһанай хэрэггүй. Бага комплексно бригаданууд бүхы арга боломжоёо дууһан харуулаа гэхын аргагүй бшуу. Бригадна подрядта оруулаад хүдэлгэбэл, тэдэнние хэрэглэхэ газар олон.

1981 ондо бригадна подрядаар хүдэлдэг коллективүүд нэгэдэлдэ бэлэдхэгдэһэн бүхы продукциин 53,3 процентые үгөө һэн. Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ тоо 55 процентдэ хүрөө. Гэбэшье бидэ бригадна подряд үшөө үргэнөөр дэлгэрүүлэн хэрэглэхэ зорилготойбди. Тэрэ гансашье модо бэлэдхэлгэ дээрэ бэшэ, мүн модо зөөлгэ, болбосоруулга дээрэ экономическа ехэ ашаг үрэ үгэхэ байна. Нэгэдэлэй 16 предприятиин оройдоол хахадтань мүнөө бригадна подряд гүйсэд хэрэглэгдэнэ. Энэ манай алдуу. Тэрэнээ түргэн усадхахын тула эмхидхэлэй, экономическа, хүмүүжүүлгыншье ехэ хүдэлмэри ябуулха байнабди.

Бригадна подряд хэрэглэлгые үргэдхэхэ тухай би хэлэбэб. Тэрэнтэй хамта тэрэние гүнзэгырүүлэн нарижуулжа, үйлэдбэриин ашаг үрэ, шанар дээшэлүүлгэдэ нүлөөлхөөр хэрэглэхэ гээшэ мүн лэ шухала асуудал болоно. Зүбөөр эмхидхэгдэһэн урмашуулгын гурим хадаа коллективэй хүсые улам дээшэлүүлнэ. Итанцын, Хүрбын, Хурамхаанай, Шулуутайн, Хандагайн леспромхозуудта бригадна подряд хэрэглэхэдээ, урмашуулгынь гуримые һэлгэһэн байха юм. Тиин урмашуулгын шан мүнөө модо бэлэдхэлгын ниитэ хэмжээнэй түсэбэй дүүргэлтээр бэшэ, харин хүн бүхэнэй ажалай бүтээсээр сэгнэгдэн үгтэнэ. Үсөөн хүнтэйгөөр түсэбөө дүүргэхэ ушар сэгнэгдэнэ бшуу. Иимэ жэшээнүүд олон.

Жэшээ болгон, Хурамхаанай леспромхозой Социалис Ажалай Герой В. П. Парамоновой бригадые абаад үзэе. Энэ бригадын хүдэлдэг газартахи модоной дүшэн процентнь нарин, набшаһата модод юм. Гэбэшье хүн бүхэнэй үдэр бүриин ажалай бүтээсэ түсэбөөр хараалагдаһанһаа 47 процент дээгүүр. Энэ ганса жэшээһээ хамтын үрэ дүнгүүдые харабал, иимэ байна: бригадна подрядаар хүдэлдэг гуримда ороһон леспромхозуудта 1980—1981 онуудта ажалайнь бүтээсэ, 1978—1979 онуудайхида орходоо, 8,5 процентээр дээшэлһэн байна. Харин В. П. Парамоновой бригадын ажалай дүй дүршэлые халан абаагүй бусад леспромхозуудта ажалайнь бүтээсэ холо доогуур.

БРИГАДИРНУУДАЙ ҮҮРГЭ

Юундэ бригадна подряд зарим леспромхозуудта һайнаар, зариманда муугаар нэбтэрүүлэгдэнэб гэжэ бодомжолхоор. Тиихэдэ ажахын хүтэлбэрилэгшэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд болон ниитын эмхинүүдэй экономическа эшэ үндэһэнүүдые зоримгойгоор хэрэглэжэ шадаһан газартал амжалта туйлагдана. Тиимэ коллективүүдтэ түрүү дүй дүршэл һайнаар, зохёохы ёһоор, өөрынгөө эрхэ байдалда тааралдуулан хэрэглэгдэнэ. Бусад предприятинууд энэ талаар гээгдэлтэй.

Олонхи дутагдалнууд инженернэ кадрнуудай мүнөөдэрэй эрилтэнүүдые [...] һөө болоно. Саг саг[...] түргэн хубилдаг... [...] бидэ нарин зурууд[...] отололгодо, тэрэнэй[...] нэ бэлэдхэлдэ ехэ [...] хандуулагша һэмди. [...]но-техническэ хүд[...] шэдһай тэрэ үеын [...] онол аргые шудал[...] Дүнгүүднайшье ехэ [...] Теэд сагай ошоходо, [...] гэжэлтэднай һэлгэгд[...] технологи мэдэхэ [...] үсөөрхэ анхаралшье [...] шоо. Саг соонь бидэ [...] рэние ойлгоногүйбд[...]

Итанцын лесп[...] Ю. И. Ходоковой то[...] мол бригада бригадн[...] та ороһоор үнинэй [...] бригадада заһабари[...] дэлмэришэдэй салин [...] лэхэ гурим һайнаар [...] дэнэ. Слесарь бригад[...] дэлдэ оруулагданхай, [...] рын болзорто [...] дээрэ хүдэлһэн [...] нуудта заһабарилгын [...] рин гол хүдэлмэриш[...] фаар салингынь [...] юм. Иимэ гуримай [...] бригадын гэшүүд эб[...] гээр, бэе бэедээ ту[...] дэлдэг болоо. Тракто[...] һабари дээрэ удаарна[...] ниие гамтайгаар хүдэ[...] логдоо. Теэд энэ дүй[...] үсөөхэн коллективэй [...] абаһаниинь гэмшэлтэй[...]

Нэгэ нарядаар хүдэ[...] гадануудта салин хү[...] бааха талаар ойл[...] асуудалнууд гарадаг, [...] дэ ажалда хабаадал[...] фициент хэрэглэлгэ [...] шэнжэлэн шудалагд[...] гадирнууд болон [...] соведүүд өөрынгөө [...] хы үүргые мэдэрх[...] бшуу. Ажал эмхидх[...] рүү онол арга хэрэгл[...] рэнние нарижуулга [...] бригадирнуудые зүб[...] ган табилгаһаа заат[...] дыдаха байна. Хэдэ[...] дурдаһуу.

1982 ондо СССР-эй [...] шанда хүртэһэн Бу[...] социалис мүрысөөнэ[...] шүүлэй тоодо манай[...] гадир, Буряадай меб[...] до болбосоруулгын [...] дай доодо складай [...] жүүрлэн тайрадаг лин[...] ратор Фаина Николае[...] чинина нэрлэгдэнэ. [...] толгойлдог коллектив [...] тингэжэ шалгарнаб! [...] рүүн тэдэнэр модоё [...] даг. Жэл бүри эндэ[...] хахад автомат лини [...] мянган кубометр мо[...] жүүрлэн тайрагдана. [...] модо ашаглалга 90 [...] хүргэгдэдэг юм. Лин[...] дэлмэриин бүтээсэ [...] 150 кубометртэ [...]

Владимир Иванович [...] зов Баргажанай лесп[...] томодхогдомол гурб[...] гадын нэгые толгой[...]

Бригадирнуудтай [...] даг хүдэлмэрие һай[...] гээшэ манай саг үргэл[...] оролдолгонуудай нэг[...] но. Тэдэниие шэлэн [...] һургаха, хүмүүжүүлх[...] тусхайгаар зохёон [...] гуримай ёһоор хүдэл[...] донобди. «Шэлэн олох[...] үгые дэмы хэрэг[...] Юуб гэхэдэ, дүршэл[...] дэлмэришэн бүхэн [...] ударидажа шадаха бэ[...] Тиимэ шадабаритай [...] олохо, һургаха, хүм[...] хэрэгтэй. Бригадирну[...] өөрынгөө һалбарида [...] һон түрүү арга, дүй [...] нүүдые хэнһээшье түрү[...] дэхэ, тэрэние ажалд[...] рүүлхын тула үүсхэл[...] зэргэтэй. Тэрэнэй ту[...] бригадирнуудта түрүү [...] эдэбхи үүсхэл хүмүү[...] оролдодогбди. Тиигэжэ [...] шээнь, квартал бүхэнд[...] бэриин али нэгэ участ[...] рэ түрүү дүй дүршэ[...] гуулиин хэшээл үнгэр[...] Бригадирнуудай дүй [...] лөө андалдахын тула [...] дэнь ябалсуулдаг [...] Гэбэшье энэмнай үше[...] гээд һанагдана.

Арбан нэгэдэхи таб[...] «Забайкаллес» нэгэд[...] лэдбэриин ашаг үрые [...] дээшэлүүлхэ зорилго [...] данхай. Модо бэлэд[...] хэмжээ ехэ болгонгү[...] тал модо ашаглалгые [...] рүүлһэнай ашаар 19[...] 1980 онойхидо орходо [...] 18 процентээр ехэ [...] гаргаха хараа түс[...] Энэл зорилгоор һаяха[...] союзайнгаа эдэбхитэд[...] модо бэлэдхэлгын ба [...] болбосоруулгын үйлэ[...] ажалай эмхидхэл һайн [...] асуудал зүбшэн хэлс[...] ди. Нилээд олон дута[...] элирүүлэгдээ. Тэдэние[...] хахын түлөө мүнөө к[...] най оролдон ажаллаж[...]

(«Экономическа газ[...]

БАЯРААР ДҮҮРЭН ГЭР

Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо бэрхэ жолоошод, механизаторнууд олон юм. Тэдэнэй нэгэн Дамдин Сагакшинович Будаев болоно.

...Нёдондо жэл һэн ха. Колхоз шэнэ «ГАЗ-53» түхэлэй машина абаба. Тиихэдэ тэрэнээ хэндэ даалгажа үгэхэб гэһэн асуудал гараа бэлэй. Даб дээрэ тиимэ жолоошон олдожо үгэбэгүй. Юундэб гэхэдэ, шэнэ автомашиные һайнаар, нарин нягтаар ашаглажа шадаха хүн хэрэгтэй байгаа бшуу.

Гаражые даагша Б. Х. Дармаев «Дамдин Сагакшиновичта үгөө һаа яаха юм?» — гэжэ колхозой түрүүлэгшэдэ дурадхаа һэн. «Юу хэлэнэ гээшэбта? — Тэрэтнай шэнэхэн машинаар гүйлгэжэ ябадаг бэшэ аал?» — гэжэ арсаха һанаатай байба.

— Дамдин Будаев арба гаран жэлэй туршада нэгэл машинаараа ябажа байна, — гэжэ гаражые даагша хүтэлбэрилэгшэдтэ ойлгуулаа һэн.

Иимэ хөөрэлдөөн юундэ гарааб гэхэдэ, Дамдин Будаевичай жолоододог бензин зөөдэг машина хододоо, шэб шэнэ шэнгеэр, тооһо шоройһоо хододоо сэбэрлэгдэнхэй яларжа харагдадаг байгаа бшуу.

— Би мэдээгүй ябаалби. Тиимэ хадань..,— гэжэ колхозой түрүүлэгшэ Б. Х. Дармаевые дэмжээ һэн.

Д. С. Будаев 20 жэлэй саада тээ, автомашина шудалдаг курсануудта һуража, жолоошоной мэргэжэлтэй болоһон юм. Тэрэ гэһээр таһалгаряагүй, түрэл колхоздоо эрхимээр ажаллажа ябаһаар. Колхозой жолоошодой дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ тэрэ хододоо шалгардаг болоһоор мүн лэ үнихэнэй. Ажалай журам наринаар сахидаг, урин зантай, хүнүүдтэ ходо туһалха, түлеэ залһыень, үбһэ тэжээлыень зөөлсэхэ эрмэлзэлтэй энэ хүнэй ажалайнь дүн муу байха аргагүй ха юм.

Колхозой хүтэлбэрилэгшэд нүхэр Будаевые эгээн харюусалгатай, эгээн хүшэр участогта эльгээдэг юм. Жэшээлхэдэ, таряа хуряалгын халуун хаһын эхилхэдэ, комбайнһаа полевой стан хүрэтэр шэнэ тарла зөөжэ эхилдэг... Улаан-Үдэһөө ямар нэгэ шухала ашаа асарха асуудалай гарабал, Дамдин Будаев эльгээгдэдэг.

Жолоошон Будаев үбэлэй саһата шуурган соогуур, зунай аадар бороогой үеэр — ямаршье сагта илгаагүй ажал хүдэлмэреэрээл, үбһэ тэжээл гү, али малшадта шухала хэрэгтэй бусад ашаатайхан лэ хүрэжэ ерэнхэй байдаг. Колхозой холын гүүртэ, отаранууд, полевой стан, оньһон түхеэрэлгэ — эдэ бүгэдые бултыень зөөлсэһэн хүнүүдэй нэгэн Дамдин Сагакшинович Будаев болоно.

Хорин жэлэй туршада таһалгаряагүйгөөр түмэр «агтын» жолоое адхажа ябаха гээшэ бэлэн бэшэ гээд мэдээжэ байха ёһотой. Рейснүүдтэ ябахада олон бэрхэшээлнүүдшье ушараа. Тэрэ бүгэдыень зоримгойгоор дабажа ябадаг гээшэ ааб даа.

— «Колхозой холын гүүртэ, отаранууд хүрэтэр бүхы харгынууд заһабарилагдаһан байдаггүй. Олон ушарта гол горхон дээрэхи хүүргэнүүд зэлжээтэ үерэй һүүлээр ябахын аргагүй шабар шабхада абташанхай болошоод байха. Тиихэдэнь яахабши? Хонид хурьгадые тэжээлгүй орхёод, һөөргөө бусаха бэшэш. Арга хургаа бэдэрхэ хэрэгтэй, — гэжэ Дамдин Сагакшинович хөөрэдэг.— Һайн харгынуудтай байбал, автомашинанууд заһабарилгада орохонь үсөөн байха бэлэй...

Дамдин Сагакшинович Будаев олон жэлэй туршада түрэл колхоздоо эрхимээр ажаллаһанайнгаа түлөө КПСС-эй райкомой болон районно Соведэй гүйсэдкомой, колхозой правлениин Хүндэлэлэй олон грамотануудаар шагнагданхай. Тэрэ «Хүндэтэй колхозник» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэнх[...]

Үдэшын боро [...] ойртожол байгаа [...] тэнь ороод, һүтэй [...] сай аалиханаар [...] һуугаа бэлэйб. Газаа[...] дус хүйтэн байбаш[...] нилээдгүй дулаан [...]

...Гэрэй эзэн эх[...] сэг Самбуловна бас[...] бүүдтэйгээ газааһаа [...] ерэһээр:

«Сайн байна. Яма[...] айлшан ерэбэ гээшэб[...] хэлээд, ажал хүдэл[...] хайгаа, нютагтахи [...] ян дэлгэр байдал ту[...] рэжэ эхилбэ. Эндэ [...] үнэр баян айлда [...] жэ мэдэгдээ һэн. [...] дүүрэн гэр энэл да[...] шэбшэжэ һуугаа [...]

С. ОЧ[...]

жэлэй саеда тээ «Сольбэн» гэжэ газетын даагар Байгал-Амарай магистральда [illegible]

[illegible]

эрэгдөө хүртөө ха юм. Зүгөөр дүүгараа бэшэ, ажалша хоёр гараараа мүнөө болотор улаан хоолойгоо тэжээжэ ябаһан хүн лэ даа. Юрын хүдэлмэршэнһөө, отделение эрхилэгшэ, сельсоведэй түрүүлэгшэ, парткомой секретарь — [illegible] Баргажанай районой Кэрл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ ябаһан Социалис Ажалай Герой Г. Б. Цыденовэй хүтэлбэри доро ажалай алтан һургуули гараһаараа мүнөө болотор омогорходог.

ригго үгыл. Шэнэ зоной, мэргэжэлтэдэй хүдэлхэеэ ерэхэдэ, хаана байлгаха зонибди, — гэжэ Владимир Цыдыпович һөөргэдэбэ. [illegible] — Үнэхөөрөөшье ши артист хүн байнаш, — гэжэ райкомой секретарь сухалдаба.— Директорэй тушаалда шамай томилходоо, яаха аргагүй олдуу хэ гээшэбди. [illegible]

Эгээл энэ үедэ Владимир Цыдыпович худөөгэй ажабайдал, [illegible]

хэмжээ бэелүүлхэеэ тодоор мэдэхэ болоно бшуу. Саашадаа [illegible]

Батаровай ажал дээрээ байхые адаглаахаа, нэгэн онсо шэнжэнь обёорон, досоогоо һайшаан тэмдэглээб. Тэрэмнай агшам зуураа гамаргаг, гансаардаагүй, заал һаа зон нүхэдэйнгөө дунда зугаатай хүхюутэй ябадаг хүн байба бшуу. Хэрбээ кабинет соонь хонжон болоо һаань, Владимир Цыдыпович һууха байха газараа оложо ядашадаг түхэлтэй

Энэшье удаа блокнодоо гаргаад, юу хээ тэмдэглэжэ һуутараа, гэнтэ һуга харайн бодожо, тэшэ ядангяар нигэжэ намда хандаба:

— Эндэ, холо бэшэхэнэ байдаг нэгэ хонишонойдо ошоод ерэе, нүхэр, а? Ехэл һонин хүн, танилсуулхаб...

...Хүрэжэ ошоһон газарнай харагдаа үзэгдөөгүй һайхан ойн соорхой байба. Сайбар сагаан, залуухан басагад мэтэ, хуһануудай. Хүдэр томо бэетэй хүбүүд шэнгэ нарһад. Сэнхир тэнгэреэр тамарһан хонин сагаан үүлэдые гэрэл мэтэ арюун нюруудаа шэнгээһэн түб түхэрэхэн нуур. Бүһэсээ ногоон, шубуудай замхашагүй жэргээн...

— Лорготоевнай уянгата шүлэгүүдые үлхэн бэшэдэг поэт юм. Тиимэһээл иимэ һайхан, гайхалтай хон-жэн газарые өөрөө шэлэжэ, отаратаяа түбхинэнхэй, — гэжэ таабаритайгаар миһэрэн байжа, Баторов хөөрэнэ.

Совхозой түрүү хонишон Владимир Лорготоевтой гар гараа барилсан танилсахадамнай, мэнэ һаяхана ороной ниислэл Москва ошоод ерээб гэжэ омогорхолтойгоор мэдүүлбэ. Саашанхи хөөрөөнһөөнь багсалхадам, тэрэ хойто зүгэй арадуудай уран бэлигтэнэй фестивальда хабаадаһан байна. Тэрэнэй барлуулжа гаргаһан «Тайгын зүргэ» гэжэ согсолбори олондо һайшаагдаад байна...

— Юугээрээ энэ хизаар намда үнэтэйб? — гэжэ тэрэ өөрөө өөртөө асуудал табяад, нэгэ хирэ дуугай зогсобо. Уршалаатай духань, уринаар миһэрһэн харасань агшам зуура наранай яларма хурса гэрэл доро ороһон мэтэ сог заляар гэрэлтээдхинэ. — Эрьелдээд харахадам, энэл бүхы түхэл шэнжээрээ, эшэмхэй басагадтал үнжэгэн хуһадаараа, эхи захагүй шэлдэн сэнхир тэнгэреэрээ сэнтэй юм даа намдаа. Эндэ түрэһэн үхибүүдээрни, эжэлшэжэ наадаһан нүхэдөөрни сэнтэй. Эдэ бүгэдэн тухай шүлэг зохёон элдин тоонто энэл нютагтаа ажаһуудаг эвенк хүнби.

Нэгэ хирэ шүлэгөөшье уншажа гү, али юрэл уран гоёор ордоһолон хэлэжэшье байһыень ойлгохоёо болёодхином.

...Тайгын харгыгаар поэт хонишонойхиһоо бусажа ябахадаа, энэ мэнэ һая хада ээзэгүй байһан хизаарай хуби заяан тухай удаан шэбшээ һэм. Тиихэдээ ямаршье бэрхэшээлһээ тунхаридаггүй, эрмэлзэл хүсэл, эдэбхи түгэс Баторов шэнги директорэй эсэшэ сусашагүй оролдолгоор түхэл шэнжээ хубилган, түүхын богонихон болзор соо һэргэн хүгжөө гэжэ эжэлүүдгүй һанаад, тэрэнэй найдамтай эшэ үндэһэн хадаа, ээм ээмээ түшэлсэн, суг хамта хүдэлдэг хара ажалшье хэжэрхихэ, халуун зүрхэнэйнгөө оёорһоо гаргаһан уянгата мүрнүүдые удхалан бэшэжэрхихэ, урма зориг бадараама уран дуунуудыешье хангюурдажархиха хүнүүд лэ болоно бшуу гэжэ тобшолооб.

Мүнөө үеын совет хүнүүд, газарай ёһотойл ээзэд!

(Түгэсхэлынь хожом гараха).

М. БАБИНЦЕВ

Манай үеын хүн — ГАЗАРАЙ ЭЭЗЭД

Арбан класс дүүргээд байхадаа, худөө ажахын ба совхозой институтдаһаа [illegible]

[illegible]

— Гэгээрэлэйнгээ хүдэлмэри эрхилһээр бшы даа, — гэжэ мэндээсшье хэлэнгүй, райкомой нэгэдэхи секретарь К. Д. Дагбаев шэрүүншэгээр Батаровые угтаа һэн. — Хэн мастерской, малай хашаа бодхоохо юм а? Ажахын объектнүүдые ашаглаха районой түсэбые шил буруутуулжа байнаш.

— Ким Дамдинович, ойлгыт, юрэдөө, мүнөө манда гэр байра барихаһаа үлүү шухала зо-

гэшхүүр өөдэ гүйдэлөөрөө гаража ябахадаа: — Республикын бүхы ноёдто орохоб, өөрынхиеэл абажа һалахаб, — гэжэ нэмэбэ.

Тиихэдэ партиин областной комитет шэнэ директорэй холын хараатай ажал ябуулгые дэмжэһэн, районой хүтэлбэрилэгшэдэй гаргаһан алдууе заажа үгэһэн юм. Тиихэдэл Баторов өөртөө, ёһотой хүтэлбэрилэгшэ болоһондоо бата лаб этигээ һэн.

[illegible] хамаагүй—директорэй заабари хүлеэжэ байдаггүй, харин үйлэдбэридэ аша үрэтэйень хаража, таатай шиидхэбэри өөһэдөө абадаг заншалтай.

— Тэдэнэй урда нэгэл эрилтэ табидаг хүм, — гэжэ Владимир Цыдыпович намда хөөрөө һэн. — Тэрэ юуб гэхэдэ, мэргэжэлтэ бүхэн үглөөнэй улаан нарые ажал дээрээ угтаха ёһотой. Тиихэдээл хара үглөөнһөө юу хэхээ, ямар

ҺУРАГШАД ХЭЛЭЖЭ, БЭШЭЖЭ ҺУРАГ!

ҺУРАГШАДАЙ аман болон бэшэгэй хэлэлгые хүгжөөлгэ мүнөө үедэ шухала асуудалнуудай нэгэн болонхой. Илангаяа буряад һургуулида энэ ушар сэхэ хабаатай. Юуб гэхэдэ, буряад һургуулида һурадаг үхибүүд ород болон буряад хэлэнүүдые тэгшэ адляар шудална бшуу. Тиимэһээ республикын һургуулинуудта энэ асуудалда онсо анхарал хандуулагдана гээшэ.

Шэнэ жэлэй урда тээ Сэлэнгын болон Улаан-Үдын районуудай буряад һургуулинуудта ажалладаг ород хэлэнэй болон литературын багшанарай семинар болоо һэн. Тус семинар Юрөөгэй дунда һургуулида үнгэргэгдөө. Буряад һурагшадай аман болон бэшэгэй хэлэлгые хүгжөөлгэ тухай асуудалые семинарта суглаһагшад зүбшэн хэлсээ. РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын Национальна һургуулинуудай эрдэм-шэнжэлгын институдай Буряадай филиалай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ Б. Б. Нехуров, Буряадай АССР-эй багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлгын институдай методистнууд семинарай хүдэлмэридэ хабаадаа юм.

СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн болохоёо байхада үнгэргэгдэһэн семинар бүришье гүнзэгы удхатай байгаа. Юундэб гэхэдэ, агуу ехэ ород хэлэн юрэнхы дээрээ буряад үхибүүдэй хоёрдохи түрэл хэлэн болонхой гэжэ мэдэнэбди.

Буряад һургуулиин һурагшадые ород хэлэндэ тон нариваар һургалгын теоретическэ болон методическа гол шухала асуудалнууд семинар дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Ород хэлэнэй зарим абяануудые буряад үхибүүд буруугаар үгүүлхэеэ һанадаг ха юм. Тэрэнэйнь гол шалтагаануудые элирүүлэн, һурагшадай мэдэсые үргэдхэн, мэдээгүй юумыень зүбөөр ойлгуулха гээшэ тон ехэ удха шанартай.

Илангаяа алдуугүйгөөр бэшүүлжэ һургаха гээшэ багшанарай гол зорилго. Тиимэһээ бэшэгэй дүримые зүбөөр ойлгуулхаһаа гадна, тэрэниие хэрэглэжэ һургаха гээшэ орёо асуудал. Тодо бэшэ аялгануудта буряад һурагшад олоор алдуу хэдэг гэжэ тэдэнэй бэшэмэл хүдэлмэринүүдые шэнжэлхэдэ элирдэг.

Гадна өөрынгөө бодолые зүбөөр, стиль найруулгын талаар өөмөөгүйгөөр бэшэжэ һураха зорилго һурагшадай үмэнэ табигдана. Энэ талаар элдэб найруулганууд (асуудалнуудта харюу, изложени, сочинени г. м.) хэшээлнүүд сэгнэшэгүй ехэ удха шанартай. Илангаяа сочинени зүбөөр бэшүүлжэ һургаха гээшэ мүнөө гол шухала асуудалнуудай нэгэн.

Дүршэлтэй багшанар томо сочинени бэшэлгые хэдэн урогой туршада бэлдүүлдэг. Тиихэдээ причастна болон деепричастна оборотуудта, нэгэ түрэл гэшүүдтэй дэлгэрэнгы болон орёо мэдүүлэлнүүдтэ һурагшадай анхаралые онсо хандуулдаг байна.

Аман хэлэлгые һайнаар хүгжөөлгэ мүнөө үеын гол эрилтэнүүдэй нэгэн ааб даа. 4—7-дохи классуудай һурагшад ородоор дуугархадаа, буряад аялга (акцент) гаргадаг. Синтаксис үзэхэ үедэнь, илангаяа мэдүүлэлнүүдэй олон ондоо шэнжэ шанартай танилсуулхадаа, хоолойгоо зүбөөр аялгатуулан (интонаци) дуугаргажа һургаха гээшэ ород хэлэнэй багшын нэн түрүүшын зорилгонуудай нэгэн болоно. Тиихэдээ үгын, мэдүүлэлэй логическа сохилтые, амяа даран зогсолгые (пауза) зүбөөр олгожо, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдые зүбөөр үгүүлжэ һурагшадые һургаха ёһотойбди.

Семинар дээрэ элидхэл хэһэн, дүршэлөө хубаалдаһан багшанарые шагнахадаа, би иимэ бодолнуудта абтажа һуугаа һэм.

Улаан-Үдын районой Ивалгын дунда һургуулиин багша Л. К. Ербанова, Доодо-Ивалгын дунда һургуулиин багша К. А. Атутова, Сэлэнгын районой Юрөөгэй дунда һургуулиин багша О. С. Бадмаева гэгшэдэй дүршэл һонирхомоор байгаа.

Ород хэлээр аман хэлэлгые хүгжөөлгэ хадаа имагтал ород хэлэнэй ба литературын багшанарта хабаатай бэшэ бшуу. Энэ хэрэг бүхы предметнүүдтэ хабаатай. Юрөөгэй дунда һургуулиин биологиин багша Д. М. Афанасьевагай үнгэргэһэн биологиин урок энэ талаар жэшээ боломоор. Һурагшадай ухамайлан бодомжолгые эдэбхижүүлжэ шадаһанайнгаа ашаар, заажа байһан юумэеэ гүнзэгыгөөр ойлгуулна. Номтой лажа хүдэлхэб, яажа тобшолол хэхэб гэһэн һургаал үхибүүд абаһаа гадна, бодолоо зүбөөр гаргажа һурана.

Һуралсалай ябасын аша туһа урогтоо багшын хэр зэргээр бэлдэһэнһээ дулдыдадаг гэжэ мэдээжэ. Эндэ юун орохо ёһотойб? Асуудалнуудаа зохёоходоо, үхибүүдэй үгэхэ тодорхой харюунуудые уридшалан хараалан, дэлгэрэнгы конспект табихаһаа гадна, хэшээлдэ хэрэгтэй зүйлнүүдые бэлдэхэ эрилтэ табигдадаг ааб даа. Эрхим түхеэрэлгэтэй һуралсалай кабинет урогой шанарта нүлөөлдэг.

Юрөөгэй дунда һургуулиин ород хэлэнэй болон литературын багша Л. Д. Батуевагай хүтэлбэри доро бэлдэгдэһэн утренник ехэ һонирхол үүсхээ. Тус утренник эб найрамдалай, эрхэ сүлөөгэй агууехэ хэлэн болохо ород хэлэндэ зорюулагдаа. Ород хэлэн тухай агууехэ хүнүүдэй хэлэһэн үгэнүүд, ород хэлэн тухай шүлэгүүд, дуунууд ханхинаса зэдэлээ. «Уушха зүрхэгүйгөөр ажаһуухын аргагүй байдаг мэтэ, хүн гээшэ Эхэ оронгүйгөөр яажашье ажаһуужа болохогүй юм»,— гэһэн мэдээжэ совет уран зохёолшо Константин Паустовскиин хэлэһэн үгэнүүд ээлүүдгүй һанагдаа бэлэй.

Үнэхөөрөөшье, Эсэгэ орондоо дурладаг дурлалнай түрэл тоонтоһоомнай, түрэл хэлэнһээмнай, түрүүшымнай багшаһаа эхитэй. Гэхэ зуура манай республикын үхибүүд түрэл хэлэндээ, түрэһэн тоонтодоо дурлахынгаа хажуугаар, агуу хүсэтэ ород хэлэндэ дурлана бшуу. Энэмнай агууехэ Эхэ орондоо халуунаар дурлалгын шэдитэ түлхюурнүүдэй нэгэн ха юм.

Тиихэдэ Г-Х. Андерсенай зохёолнуудаар үнгэргэгдэһэн классһаа гадуур уншалгын хэшээл маниие баярлуулһан байна. Эб найрамдал, хани нүхэсэл, һайн юумэн мууе иладаг гэһэн нангин бодол тус хэшээлэй гол удха болоо. «Эб найрамдалай гулабхаа орон нютагууд дээгүүр элижэ байг лэ» гэһэн үгэ тэрэ урогой эпиграф болоһон байна. Г-Х. Андерсенай шэдитэ онтохонууд бүхы дэлхэйн түрүү үзэлтэ хүн түрэлтэндэ хабаатай гэжэ үхибүүд ойлгожо абаа

Районууд хоорондын иимэ семинарнууд хадаа багшанарай мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлгын һургуули болонхой гэжэ мэдээжэ. Тиимэһээ һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин алибаа гол шухала асуудалаар иимэрхүү семинарнууд саашадаашье үнгэргэгдэжэ байгаа һаа, ехэл һайн һэн гэжэ багшанар һанамжална.

Э. ГАТАПОВА,
Буряадай багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлгын институдай методист.

ЧССР. Совет мэргэжэлтэд чехословак нүхэдтэеэ шэл амһартануудые хэхэ автомат машинануудые нарижуулан һайжаруулха хүдэлмэри ябуулна. Эдэ машинануудые хүүгэдэй нааданхай хэхэдээ хэрэглэжэ болоно.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: совет мэргэжэлтэ Виктор Давыдов (баруун гарһаа) чехословак нүхэртэеэ Ян Крейчитэй хөөрэлдэжэ байна.

ЧТК—ТАСС-ай фото.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

СССР-эй ЗАХИЛНУУДЫЕ — БОЛЗОРһООНЬ УРИД

БЕРЛИН. Заальфельд хотодохи (Гера округ) заводой машина бүтээгшэд 1982 ондо Советскэ Союзда продукци эльгээхэ түсэбөө болзорһоонь урид дүүргэбэ. Һаяхан предприятиин коллектив автомобилиин детальнуудые бүтээхэ үшөө хоёр станок үйлэдбэрилжэ, совет захилшадта эльгээгээ.

Дрезден хотын машина бүтээлгын «Микромат» гэжэ предприятиин ажалшад баһал иимэ амжалта туйлаа. Үрэмдэлгын хүдэлмэридэ хэрэглэгдэхэ түхеэрэлгэнүүдые тэдэнэр совет нефтьшэдтэ эльгээдэг юм.

Эдэ хоёр предприяти үйлэдбэрээ һайнаар эмхидхэдэг, продукци бүтээлгые ехэдхэхэ ба ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ бүхы даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэдэг байһаараа шалгардаг юм.

ВЬЕТНАМАЙ ИРРИГАТОРНУУДАЙ АМЖАЛТАНУУД

ХАНОЙ. Вьетнамай Социалис Республикын ирригаторнууд горигой амжалтануудые туйлаба. Орон дотор уһалагдадаг газарай талмай 3,9 миллион гектарта хүргэгдөө. Энэнь нёдондо жэлэйхиһээ 30 мянган гектараар ехэ болоно. КПВ-гэй V съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ зуураа, Вьетнамай хото городуудай болон һуурин тосхонуудай ажалшад ороной элдэб районуудта тон богони болзорто хэдэн зуугаад километр уһалууриин ханааб, хаалтануудые баряа.

Республикын хойто провинцинуудай ирригаторнууд эрхим һайнаар хүдэлөө. Тэдэнэй хүсэлэл оролдолгонуудай ашаар хойто зүгэй зарим районуудта барагай ургаса гектарай 32 центнертэ хүргэгдэһэн байна.

Хилын саанаһаа

ТАСС АПН

...РШАВАДА БОЛОҺОН ...АЯРАЙ ҮДЭШЭ

...ШАВА. Совет-польшын барисаанай бүлгэмэй 40 жэлэй ойдо, совет соёлой байшангай Варшаваһаа нээгдэһээр 20 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ... Польшын ниислэлдэ болобо. Польшын партиин ба гүрэнэй ... хүтэлбэрилэгшэд, Варшавын ... түлөөлэгшэд, польско-совет хани барисаанай бүлгэмэй эдэбхитэд тэрээндэ хабаадаһан байгаа.

Хоёр арадай хоорондохи аха нүхэсэл болон харилсаа холбоое хүгжөөн бэхижүүлгэдэ совет-польшын хани барисаанай бүлгэм ехэ үүргэ дүүргэһэн байна гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Энэ хани нүхэсэл социальна сүлөөрэлгын түлөө тэмсэдэг ород болон поляк революционернүүдэй, гитлеровскэ булимтарагшадые совет болон Польшын газар дээрэһээ үлдэн намнаһан совет солдадуудай, Польшын сэрэгшэдэй шуһаар батадхагданхай гэжэ тэдэнэр хэлэбэ.

ПНР-эй соёлой ба искусствын министр К. Жигульский совет эрдэм, соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэдтэ «Польшын соёлой үмэнэ габьяатай байһанай түлөө» гэһэн хүндэтэ тэмдэгүүдые барюулһан байна.

...РЯАШАДТА ...СИ ОЛГОХО ...АЙ ДЕКРЕТ

...НА. Кубада ажалшадай социальна талаарнь ... гуримые үргэдхэхэ ... алхам хэгдэбэ. ... Кубын Гүрэнэй Советэй ... үндэһөөр байгуулагдаһан ... август һараһаа наһатай болоһонойнь түлөө худөө ажахын кооперативуудай бүхы гэшүүдтэ пенси олгохо гэжэ тогтоогдобо. Эхэнэрнүүдтэ 60 наһанһаань, эрэшүүлдэ 65 наһанһаань пенси олгогдохо байна. Тэжээхэ хүнөө алдаһан тарящадай бүлэнэртэ пенсинүүд, мүн бусад хүнгэлэлтэнүүд олгогдохоор хараалагдана.

Декредые баталан абалга хадаа арад зоной аша туһа тухайда парти, правительствын анхаралдаа ехээр хандуулжа байһанай шэнэ гэршэ жэшээ болоно. Мүнөө үедэ тэдэнэр тарящадай газарай 40 процентые нэгэдүүлнэ. Кубын гүрэн түрэ хамтын ажахынуудые али болохоор дэмжэжэ, мүнөөнэй оньһон техникээр, түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдээр, үгэтжүүлгэнүүдээр хангадаг байха юм.

...ЛЬСИНКИДЭ СЕМИНАР БОЛОБО

...СИНКИ. «Финлянди — Советскэ Союз» гэһэн бүлгэмэй эмхидхэһэн «Советскэ Союзай хүгжэлтэ ба Финляндиин экономическа ... хараа түсэбүүд» гэһэн нэрэмээр семинар эндэ ... болобо. ... политическэ болон худалдаа наймаанай бүлэгөөрхидэй зуугаад түлөөлэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадана.

«Финлянди — Советскэ Союз» бүлгэмэй директор-захирагша Ээро Салми семинар дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Финлянди болон Советскэ Союзай хоорондохи харилсаан хани хүршэ ёһоной, этигэл найдалай үндэһэ һуури дээрэ хүгжөөгдэнэ гэжэ мэдүүлээ. Хани барисаан, харилсаа холбоон, нэгэ нэгэндээ туһалалсалга тухай Совет-Финляндиин договорой баталагдаһаар 35 жэлэй ой энэ жэлэй апрель һарада хоёр орондо баяр баясхалантайгаар тэмдэглэгдэхэ юм гэжэ тэрэ хэлэбэ.

БАЯР ЁҺОЛОЛ

ПАРИЖ. Сталинградтахи байлдаанай 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһолол Францийн ниислэл хотын Сталинградска талмай дээрэ болобо. Эсэргүүсэлтын хүдэлөөндэ хабаадагшад, фронтовигууд, гитлеровскэ «үхэлэй лагерьнуудта» тамалагдан зобоогдогшод эндэ суглараһан байгаа. Францийн дайнай ветеранууд дайшалхы болон национальна тугуудтала эндэ ерэбэ. Тэдэнэр Мүнхэлэлгын хүшөөгэй дэргэдэ венокуудые табяад, фашизмда эсэргүү тэмсэлдэ наһа бараһан совет сэрэгшэдэй дурасхаалые минута соо дуугай байлгаар ёһолбо. Дайнай совет ветерануудай делегаци энэ баяр ёһололдо хабаадаа.

Эрэлхэг зоригой байлдаануудта Волго мүрэнэй эрье дээрэхи хэрэмые сахин хамгаалһан совет сэрэгшэдэй шэн габьяата баатаршалга француз арадай дурасхаалда хэтэдээ үлэхэ юм гэжэ «Норманди—Неман» гэдэг авиационно полкын ветерануудай нэгэдэлэй генеральна секретарь И. Эйхенбаум ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө мэдүүлбэ.

ООН-ой ГЕНЕРАЛЬНА СЕКРЕТАРИИН ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

ЖЕНЕВЭ. Хүнэй эрхэнүүдэй талаар ООН-ой комиссиин 39-дэхи сесси дээрэ ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльяр үгэ хэлэбэ.

Хүнэй эрхэнүүдые хангаха программа хадаа Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин ажал ябуулгын гол зүйлнүүдэй нэгэниинь болоно гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Африкын оронуудаар удаан саг соо ябаһанаа һаяхан бусажа ерэбэб гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь үгэеэ үргэлжэлүүлбэ. Хүгжэлтэ [illegible] бэелүүлэнгүй, хүнэй эрхэнүүдые хангажа болохогүй байһыень тэрээгүүр ябахадаа бүришье тодоор ойлгобоб. Өөһэдөө өөһэдыгөө тодорхойлхо эрхэнүүдыень арадуудта хангахын тула, тэгшэ бэшэ байдалые, дарлалта мүлжэлгые, расизм болон арһа яһанай илгаа гаргалгые, апартандые үндэһөөрнь усадхан зайсуулхын тула уласхоорондын эмхи бүхы юумэ хэхэ ёһотой. Хүнэй эрхэнүүдые, сүлөөнүүдые хангангүйгөөр урагшаа дабшажа шадахагүй байнабди.

Хүнэй эрхэнүүдые, пэрэ хүндые, сүлөөнүүдые хүндэлхэ талаар үшөөл ехэ юумэ туйлажа шадаагүй байнабди гээд мэдэрхэ шухала гэжэ Х. Перес де Куэльяр тэмдэглээ.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалга, дэлхэй дээрэхи экономическа тэнсүүригүй байдал, гүрэнүүдэй хоорондоо этигэхэгүй ябадал иимэ байдалай гол шалтагаануудай нэгэниинь болоно гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь мэдүүлбэ.

ХАРИЛСАА ХОЛБООГОО ҮРГЭДХЭХЫН ТҮЛӨӨ

ДЖОРДЖТАУН. СССР болон социалис хани нэгэдэлтэ бусад гүрэнүүдтэй политическэ ба экономическа холбоо барисаагаа бэхижүүлхые манай орон хүсэжэ байна гэжэ Гайанын гадаадын хэрэгүүдэй ба гадаадын худалдаа наймаанай министр Р. Джексон мэдүүлбэ. Парламент дээрэ үгэ хэлэхэдээ, тусхайлбал, СССР-тэй харилсаа холбоогоо үргэдхэхэ ехэ арга боломжонууд бии гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

ТАРААН ТОДХОЛГЫЕ БУРУУШААНА

ЛИССАБОН. Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европын хэдэн оронуудта тараан тодхолго тэдэнэй арадуудта айхабтар ехэ аюултай байна гэжэ Португалиин урдын президент, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй вице-президент Франсиску да Кошта Гомеш ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө мэдүүлбэ. Хэрбээ ядерна дайнай хёмороо зүришэлдөөнэй тохёолдоод байгаа һаань, эдэ гүрэнүүдтэ харюугай шанга сохилто хэгдэжэ, тэдэниие гүйсэд үгы хэхэ байна гэжэ тэрэ хэлээ. Тиихэдэ Холбоото Штадууд хажуу талада үлэхые хараална.

«Хизаарлагдаһан» ядерна дайн гэдэгые, мүн дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ ракетно-ядерна шэнэ буу зэбсэгүүдые Баруун Европодо тараан тодхолгые эхинһээ хойшо эрид буруушааһан байнаб», — гэжэ политическэ элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша хөөрөөгөө үргэлжэлүүлээ. Тиимэ хараа бодолые бэелүүлгын дэлхэй дээрэхи түгшүүрилые улам шахардуу шанга болгохо байһаниинь арсашагүй. Мүнөө улам олон хүнүүд, тэрэ тоодо олон гүрэнүүдэй эрдэмтэд, сэрэгэй албатад, ниитын ба политическэ ажал ябуулагшад энэ хараа бодолые дэмжэнэ.

ОЧИРОВ

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДА

- ҺУРГУУЛИ ТҮРЭЛХИ... ХАРИЛСААН
- МЭДЭЭЖЭ РЕЖИСС... РЯАД ОРОНДО ЕРЭҺЭН ...
- БЭЛИГТЭ ЗОХЁОЛШ... ГҮҮД ОЛДОБО

«ХҮН БОЛОХО БАГАҺАА» гэһэн бэшэг тушаа

ТҮРЭЛХИДЭЙ ЖЭШЭЭ ГҮН УДХАТАЙ

Үхибүүднай манай хэрэгые үргэлжэлүүлхэ, үргэн ехэ Эхэ ороноо коммунизмые түгэс илалтада асарха хүнүүд гээшэ аа даа. Теэд тэдэнэйнгээ хожомоо элүүр мэндэ, эрдэм мэдэсэ ехэтэй, ажал хүдэлмэридэ дуратай, арюун һайхан харгытай хүнүүд болохынь тула энэ дэлхэй дээрэ мүндэлхэһөөнь эхилээд, һайнаар үргэхэ, һургаха ба хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй гэжэ мэдэнэбди. Коммунизмын сүм мандаһан үе сагта гансал иимэ хүнүүд ажаһууха болоно бшуу.

Тээсгэн, жэлэй эхин багаар, «Буряад үнэн» газетэдэ толилогдоһон партиин болон ажалай ветеран Ш. Ц. Цывановай «Хүн болохо багаһаа» гэһэн хөөрөө ехэ һонирхон уншааб. Өөрөө олон жэлдэ багшаар хүдэлһэн хүн хадаа үхибүүдые үшөө бага балшар наһанһаань һайнаар хүмүүжүүлгын асуудалаар редакциин энэ зүбшэн хэлсэлгэ үүсхэһэндэнь ехэ баяртайб. Юундэб гэхэдэ, ерээдүйн үетэниие дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ гээшэмнай тон орёо хэрэг гээшэ бшуу. Тиимэһээл энэ асуудалаар газетын хуудаһанууд дээрэ ниитэлэгдэһэн һанамжанууд, жэшээнүүд, дурадхалнууд олондо туһатай байха гээд һанагдана.

Мүнөөнэй совет һургуули шэнэ хүниие хүмүүжүүлэн болбосоруулха талаар яһала ехэ ажал ябуулна. Саашадаашье һургуулинуудта үхибүүдые хүмүүжүүлгын ашаг үрые улам дээшэлүүлхэ, тэрэнэй онол арганудые нарижуулан һайжаруулха замууд бэдэрэгдэжэ байнхай. Хүмүүжүүлгын шанарые һайжаруулха хэрэгтэ багша хүн шиидхэхы үүргэ дүүргэдэг байгаа, дүүргэһээршье. Гансал багшанарай зарим коллективүүдэй өөһэдынгөө гэмээр ажалаа һуладуулһан, зохёохы янзаар хүдэлдэггүй, заримдаа ажалдаа хайша хэрэгээр хандаһанһаа уламжалан, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри һанаһанда хүрэхэгүйгөөр ябуулагдана гэжэ хэлэлтэй.

Теэд би мүнөө үхибүүдые һургуулида хүмүүжүүлгын асуудал дээрэ тогтохоёо һананагүйб. Ерээдүйн үетэниие дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ гансашье һургуули бэшэ, харин булта, эгээн түрүүн түрэлхид, ажалша коллективүүд, ниитын эмхинүүд, үхибүүдтэй харилсажа байһан бүхы хүн зон хабаадаха ёһотой гэжэ хэлэхэ байнаб.

Зарим түрэлхид наһанайнгаа нангин уялгые — үри хүүгэдээ һайн һайханаар хүмүүжүүлхэ үүргые зүбөөр ойлгодоггүй байна. Тэдэнэр үхибүүдээ гансал һургуулида найдажархёод, ямараар һуранаб, хэр журамтай байнаб гэжэ оройдоошье һонирходоггүй юм. Хаа-яа түрэлхидэй суглаанда дуудахадаш, ерэдэггүй. Гэртэнь ошоходош — ходол нэгэ шалтагаан дурдаха, мүртэй юумэ хэлэхэгүй. Иимэл түрэлхидэй үхибүүдынь муугаар һурадаг, тоомоо таһардаг байха юм. Һургуули түрэлхид хоёрой хоорондо нягта холбооной тогтоогдодог һаань, иимэ үхибүүдэй тоо үсөөрхэ байһаниинь дамжаггүй.

Харин гэртээ муугаар ажаһуудаг, ходо архидадаг, тэрээнһээ уламжалан наншалдадаг гэр бүлэнэр үхибүүдтээ ямар жэшээ харуулна гэжэ һананат?! Манай Горхоной дунда һургуулида аха дүүнэр Бутаковтон һурадаг юм һэн. Тэдэнэй эхэ эсэгэ хоёрынь үдэр бүхэндэ үһан тулам болотороо архидадаг байгаа. Харин үхибүүдынь ехэнхидээ хооһоор ябадаг, гэрэйнгээ даабари мүртэйгөөр хэнгүй, һургуулидаа ерэдэг бэлэй.

Тэрэ үедэ би һуралсалай таһагые даагшаар хүдэлжэ байгааб. Үхибүүдэйнь һурадаг классай хүтэлбэрилэгшэтэй Бутаковтонойдо хэдэн дахин ерэжэ, ойлгуулан хэлэжэ ядаа һэмди. Ямаршье үрэ дүн гаража үгэхэгүйдэнь, үхибүүдыень Хэрэнэй интернат һургуулида оруулаа бэлэйбди. Теэд тэдэмнай тэндэһээнь ходо тэрьелдэг байгаа. Һүүлэй һүүлдэ Петя хүбүүниинь гэмтэ ябадал хэһэн юм.

Мүнөө манай һургуулиин наймадахи класста Сережа Дабанов гэжэ хүбүүн һурана. Тэрэнэй эхэ архида оронхой, үри үхибүүдээ мартанхай юм. Сережонь муугаар һурадаг. Ехэ басаганиинь түрэлэйдөө байжа, арай гэжэ арбан класс дүүргээ һэн. Мүнөө тэрэнь Могой-Горхоной фермэдэ һаалишанаар хүдэлнэ. Ажал хэдэггүй, архинша эхынгээ мүр улагүй зайжа арилһан дээрэһээ Сережа эгэшэдээ ерэнхэй. Теэд энэ хүбүүн ямар хүмүүжэл абажа ябанаб гэжэ һанаад үзыт!

Иимэ түрэлхидые тоолохо болобол, үшөө бии. Жэшээлхэдэ, түрэлхид Медведевтэн, Пинчугтан, Дашеевтэн, Базаровтан гэртээ ходо архидана, хэрэлдээ шууяа татана, ниитын гурим эбдэнэ, ажал мүртэйгөөр хэнэгүй. Залуу эхэ С. Балданова манай һургуулида һурадаг дүрбэн үхибүүдээ һайнаар хүмүүжүүлхэ тушаа огто бодоногүй. Эдэ түрэлхидэй үхибүүд муугаар һурана, журам эбдэнэ. Харин эшэхэ нюургүй түрэлхидынь өөһэдтөө эгээл адли хүнүүдые хүмүүжүүлжэ байна бшуу!

Ерээдүйн үетэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ажалша коллективүүд эдэбхитэйгээр хабаадаха ёһотой. Теэд заримдаа хүтэлбэрилэгшэд ажалшадайнгаа түсэбөө хэр дүүргэһыень анхараад лэ, үхибүүдээ ямараар хүмүүжүүлнэб, гэртээ хэр ажаһуунаб гэжэ һонирходоггүй. Тиимэһээ журамаар һула, ажалдаа хожомдодог, архи уудаг, залхуу хойрог хүнүүд коллектив соонь ушардаг шуу. Бэеэ хүсэһэн, ухаа ороһон хүниие хүмүүжүүлэн һайжаруулха гээшэ диилдэшэгүй хүшэр ааб даа. Теэд тэдэнэй гэртээ өөһэдтөөл адли хүнүүдые хүмүүжүүлжэ байһыень хараадаа абажа, ажалша коллектив энэ талаар хэмжээ абаха уялгатай. Ехэдээл һаа, 10—15 жэл үнгэрөөд байхада, тэдэнэй журамаар һула үхибүүд ажалша коллективтэнь ерэжэ хүдэлхэ болохол. Тэдэнь түрэлхидтөөл адли түсэбөө дүүргэнгүй ябаха гээшэ гү гэжэ мүнөөнһөө асуултай.

Манай үхибүүд һургуулияа дүүргэһээр, саашаа һуража, мэргэжэлтэй болодог. Нүгөө зариманиинь ажаллажа эхилнэ. Теэд ажал дээрээ аха хүнүүдэйнгээ ямараар хүдэлдэгые, бэеэ ямараар абажа ябадагые хуу харана гээшэл. Жэшээлхэдэ, ямар нэгэн механизатор газар хахалхадаа, голодоһо гаргаһан аад, зэмэ амсангүй үлэг даа. Залуу механизатор миниишье голодоһо гаргахада болохо юм байна гэжэ һанахал. Тиимэһээ ажалда һая ороһон залуушуулда һайхан жэшээ харуулан хүдэлхэ, тэдэниие һурган хүмүүжүүлэгшэдтэ даалгаха шухала.

Үхибүүднай ганса гэртээ гү, али һургуулида ходо байнагүй. Ниитыншье газараар, хүдөө талааршье, үйлсөөршье, юрэдөө, хүнэйл ябадаг газараар хуу ябана бшуу. Тэдэнэр юу хэжэ ябанаб гэжэ һонирходоггүй хүнүүд маанадай дунда олон даа. Заримдаа бүри үхибүүдэй буруу юумэ хэжэ байхада, хараашагүй болоод гарадаг, һургаал үгэ хэлэжэ, хоридогшьегүй ушар дайралдадаг. Энэмнай ехэл таарахагүй ябадал гээшэл. Үхибүүд хаанашье ябахадаа, адлил зүб хүмүүжэл абаха ёһотойл.

Энээнтэй дашарамдуулан, ерээдүйн үетэниие жаяг журамтайгаар хүмүүжүүлхэ асуудалаар хэблэлдэ ниитэлэгдэһэн олон тоото гүн удхатай бэшэгүүд тухай эндэ дурдаха дурамни хүрэнэ. КПСС-эй ЦК-гай ноябриин (1982 он) Пленум дээрэ үгэ хэлэхэдээ, партиимнай ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Ю. В. Андропов энэ асуудалда онсо анхарал хандуулаа бшуу. Юрэдөөл, тэрэнэй хэлэһэн үгэ соо үхибүүдые зүбөөр хүмүүжүүлхэ гээшэ гүрэн түрын удха шанартай хэрэг гэжэ дэмы бэшэ тэмдэглэгдэнэ. Мүн журам хүмүүжүүлгэ хоёрой таһаршагүй холбоотой байһан ушар сэхэ заагдана.

Тиимэһээл үхибүүдые хүмүүжүүлгэдэ булта хабаадаха ёһотойбди. Өөрынгөөшье, хүнэйшье үхибүүд гэжэ илгаагүй — бултыень хүмүүжүүлхэ гээшэ манай уялга мүн.

Д. ХАЛАНГУЕВА,
Буряадай АССР-эй габьяата багша.
Түнхэнэй район.

«...Улаан-Үдэмни һайхан даа». Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ВСЕВОЛОД ПУДОВКИН — БУРЯАД ОРОНДО

(Түрэһөөр 90 жэлэйнь ой февралиин 21-дэ гүйсэхэнь)

Совет элитэ кинорежиссер Всеволод Пудовкиной найруулһан «Потомок Чингисхана» гэжэ суута фильмын түүхые би олон жэлэй туршада шэнжэлһэн хүнби. Түрүүн тэрэниие харахадаа, айхабтараар һонирхоһомни гайхалгүй. Юуб гэхэдэ, тус фильмын гол хэһэгүүд минии түрэһэн нютаг Зэдэдэ, Борьёогой талын уужамда гол түлэб буулгагдаа бшуу. Хожомынь, ВГИК-тэ һуража байхадаа, гайхамшагта кино-зохёол тухай шэнжэлхы хүдэлмэри бэшэжэ, Всеволод Илларионович Пудовкиной Буряад орондо байһан тушаа олон тоото материалнуудые суглуулаа һэм. Тэдэмни, түрэл республикымни 60 жэлэй ойн үмэнэ, олониитые һонирхуулха бэзэ гэжэ батата найдамаар...

...1925 ондо «Бурят-Монгольская правда» газетэ Иван Новокшоновой «Сультим» гэжэ гаршагтай рассказ толилоо һэн. Тэрэнэй гол герой — монгол хүбүүн Сультим революционер боложо тодорно. Үнэн дээрээ тиимэрхүү ушаршье болоһон юм хаш. Удха үнгиинь суута партизан Н. А. Каландаришвили рассказай автор Новокшоновто үшөө граждан дайнай үедэ хөөрэһэн байгаа. Юуб гэхэдэ, тэрэ монгол хүбүүн Каландаришвилиин отрядай гэшүүн бэлэй. Хожомынь сагаантанда баригдашоо. Зүүжэ ябаһан түйба соогоонь олдоһон бэшэгынь таабарита удхатай байжа, эрдэмтэндэ тайлбарилуулхадань, энэ Сультим гэжэ монгол хүбүүнтнай Чингисхаанай үри һадаһан мүн гэжэ баталаа ха юм. Тиихэдэнь сагаантан залуу хүбүүе өөһэдынгөө ашатуһада хэрэглэхэ гэһэн һэдэлгэ хэнэ. Зүгөөр тэрээнһээнь үрэ гаранагүй. Тэрьелжэ арилһан эдир монгол хүбүүн дахинаа улаантанай зэргэдэ жагсача...

Богонихоноор хэлэхэдэ, рассказай удхань иимэл даа.

Энэл сюжедээ сценариин үндэһэн болгожо, И. Новокшонов «Эхэ», «Санкт-Петербургын эсэс» гэһэн фильмүүдые найруулан табиһан мэдээжэ режиссер Всеволод Пудовкиндо дурадхахадань, тэрэнь гансата һонирхоһон юм. Тиигээд удаан боложо байнгүй, 1928 очой хабар тусхай экспедици эмхидхэжэ, Буряад орон ерээ һэн. Партийна, совет эмхи зургаанууд мэдээжэ кинорежиссерые халуунаар угтаһан, түншэтэй туһаламжа үзүүлһэн юм. Всеволод Пудовкин республикын хүтэлбэрилэгшэд М. Н. Ербанов, М. М. Сахьянова, А. И. Оширов, бусадтай уулзаһан, хөөрэлдэһэн байха. Тиин Александр Иванович Оширов үшөө табигдаагүй фильмын консультантаар томилогдоһон гэхэ. «Тэрэл эдэбхи түгэс, урагшаа һанаатай хүнэй һайгаар олохон хэрэгнай бэлээр бүтэһэн юм», — гэжэ В. Пудовкиной туһалагша ябаһан, хожомынь Социалис Ажалай Герой болоһон кинооператор Анатолий Головня «Экран — минии зураглаха арга боломжо» гэһэн ном соогоо дурсадаг.

Тэрэл А. И. Оширов В. Пудовкиниие дахуулжа, Галуута-Нуурай дасан асарһан, шэрээтэ ламатайнь уулзуулһан юм. Эндэл фильмын эгээл һонирхолтой үзэгдэл болохо Цамай наадан буулгагдаһан, ангиин дайсадай бэеэ далдалһан баг хуулагдаһан байна гэжэ мүнөө хэлээ һаа, алдуу болохогүй. Буряад нютагуудаар ябахадаа, Всеволод Пудовкин зохёохы ажалайнгаа талаар хани нүхэр болодог Сергей Эйзенштейнэй «Броненосец «Потемкин» гэжэ фильм арад зондо, үргэн ниитэдэ харуулдаг заншалтай һэн. Тэрэнэйнь ашаар олон хүн зон суглардаг, тэдэниие хабаадуулан, һонирхолтой сценэнүүдые буулгаха арга олодог байгаа бшуу. Борьёогой талада, жэшээлхэдэ, хоёр мянга табан зуун мори унаһан хүнүүдые суглуулжа, фильмынгээ гол шухала үйлэнүүдые буулгажа абаа һэн. Ганзурино, Тарбагатай шадар мүн лэ һонирхолтой сценэнүүд наадагдаһан, тэрээндэнь буу, зэбсэгээ түгэс зүйһэн шэмээшэг партизанууд эбтэйгээршье, олоороошье хабаадаһан юм. Энэ бүгэдэн тухай тон һонирхолтой репортаж залуу поэт Мунко Саридак (Будажап Найдаков) бэшэһэн байдаг.

Буряад орондо ерэжэ, «Потомок Чингисхана» гэжэ фильм амжалтатайгаар, эмхи гуримай эрхэ байдалда буулгаһан тухайгаа В. И. Пудовкин өөрөө иигэжэ бэшэһэн юм: «Москвада экспедици эмхидхэжэ байха үедэм, элдэб олон хүнүүд ехэл айлгаһан, хориһон юм. Юрэдөөл, Түбэй Африкада кино буулгаһанһаа үлүү аюултайгаар, үлүү хүндэ байха шэнгеэр тэдэнэр заабаришалһан байгаа. Мүнөө хүдэлмэриеэ дүүргээд байхадаа, иимэ таатай зохид эрхэ байдалда урданьхэзээшье кино буулгажа үзөөгүй һэм гэжэ баталан хэлэхэ дүүрэн үндэһэтэйб.

Нэн түрүүн эндэхи байгаали намайе гайхуулаа. Нарата үдэрнүүдэйнь олон гээшэнь — тооложо барашагүй. Ямар үзэсхэлэн гоё хада уулануд, гол мүрэнүүд, хизааргүй уужам таланууд бэ! Эндэхи нютаг зониинь ямар маяг абаритай байха ааб гэжэ тэсэжэ ядан хүлеэгээб. Үнэн дээрээ, ехэл һонюуша, нугалбари-хэлбэрезрээ дабтагдашагүй, үнэн сэхэ сэдьхэлтэй хүнүүдтэй ушараб. Заал һаа мэргэжэһэн артистнууд кино буулгахада хэрэгтэй гэжэ тоологдодогой тон буруу байһые дахин ойлгооб.

Ехэл урагшатайгаар буряад зоной хабаадалгатай бүхы үзэгдэлнүүдээ буулган абаһан байнаб. Табиһан эрилтэнээм, һанаһан һаналһаам үлүү шадабаритайгаа нютаг зониинь абаһаар гэрэшэлээ. Юрэдөөл, тэдэнэй бэлигтэй бэрхэ, түгэс артистнууд байһанда этигээб».

Үшөө нэгэ һонирхолтой зүйл эндэ тэмдэглэе. Ушар юуб гэхэдэ, В. И. Пудовкиной Буряад нютагта суута фильмээ буулгажа байха үедэнь, Берлинэй газетэнүүд кинорежиссер социалис Россигаа орхижо, хари гүрэн руу хулжаба гэхэ мэтэ хуурмаг мэдээ тараагаа бшуу. Энэнь үнэн дээрээ ёһотой хардалга гүрдэлгэ бэлэй. Тэрээн тухай дуулажархихадаа, В. И. Пудовкин буруушаалай телеграмма Улаан-Үдэһөө Берлин ябуулхаһаа гадна республикын газетын корреспонденттэй хөөрэлдөө хэбэ. Тус хөөрэлдөөнэйнгөө түгэсхэлдэ кинорежиссер: «Имагтал түрэл орондоо, пролетарска Россидаа зохёохы ажалтан байһанаа, арад зондоо хэрэгтэйгээ гүйсэд мэдэрдэгби. Тиимэһээл мүнөө үедэ тон шухала революционно темэдэ зорюулагдаһан фильм буулгажа байнаб», — гэжэ мэдүүлээ һэн.

Буряад арадай халуун хабаадалгатайгаар бүтээгдэһэн «Потомок Чингисхана» гэжэ уран һайханай фильм совет киноискусствын гайхамшагта түйлалтань болоо бэлэй. Хилын саада тээхи оронуудташье тэрэ амжалтатайгаар харуулагдаһан, шэнэ, социалис удха маягтай искусствын хүгжэлтые баталаа гээшэ. «Ази дээгүүр шуурган гараһан шуурган» гэжэ тад ондоогоор нэрлэгдээд, Россида илаһан революциин уг удхые баримталһан гэршэ боложо, тэдэл оронуудай хүн зоной анхарал татаа гээ һаа, алдуугүй юм. «Зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ, гүн удха шанартай зохёол мүн,— гэжэ фильм тухай Германиин нэгэ газетэ бэшэһэн байдаг. — Тэрээн дотор асари ехэ үйлэ хэрэгүүдэй амисхаал, ёһотойл ород дэлисэ, бэлиг, хүсэн мэдэрэгдэнэ». Тиимэл хадаа Берлинэй 52 кинотеатрта арба гаран хоног соо таһалгаряагүй харуулагдаа ха.

1949 ондо «Потомок Чингисхана» гэжэ фильм шэнэлэгдэжэ, геройнуудынь «дуугардаг» болоһон юм. Тэрэниие «амидыруулгада» режиссер Владимир Гончуков, Буряад ороной мэдээжэ артистнууд Цырен Шагжин, Бадма Балдаков гэгшэд хабаадаһан байна. РСФСР-эй искусствануудай габьяата ажал ябуулагша, драматург, режиссер Цырен Галзутович Шагжин намтай хөөрэлдэхэдөө, нэгэ иимэ һонирхомо зүйл дээрэ зорюуталан тогтоһон юм: «Фильмые шэнэлжэ дүүргээд байтарнай, зал соо өөрөө Всеволод Илларионович Пудовкин бии болошобо. Дэлхэй дээрэ нэрэ солотой болоһон режиссерой ерэхэдэ, биднэрэй сэдьхэлээ хүдэлгэһэмнай ойлгосотой ааб даа. Тэрэнэй бүхы юумэндэ зохёохы ёһоор хандадаг, онсо өөрсэ хараа бодолтой гэжэ дуулаһан, мэдэхэшье байгаабди. Юун гэгшэ ааб гэжэ ехэтэл хүлеэһэмнай гайхалгүй. Нэгэшье үгэ хэлэнгүйгөөр, бүхы фильмые эхинһээнь һүүл болотор хаража дүүргээд: «Иимэ таарамжатай зохидоор бүтэшэхэ гэжэ һа-

Даши ДАМБАЕВ

ХЭБЛЭГДЭЭГҮЙ ШҮЛЭГҮҮДҺЭЭ

ҮНДЭҺЭН буряад поэзиин түүхэдэ ялагас гээд үнгэрһэн Даши Дамбаевай согтой солгёон, үлнгатай зөөлэхэн шүлэгүүд хадаа дүүнэй аялгаар нютаг орондоо зэдэлһэн зангаараа. Поэт өөрынгөө үргэн сээжын оёор соохоо эршэтэй бэлигээр задаран гараһан сэсэгүүдэйнгээ набша намаае, дэльбые даншье гамгүйгөөр газар бүхэндэ сасарган гүбижэ ябадаг хүн байгаа. Тариһан тэдэ хангалтама сэдьхэлэйнь шүлэгүүдые оролдосотойгоор суглуулжа, үзэсхэлэнтэ баглаа зохёохо гээшэ манай шухала уялга.

Бэлигтэй поэт Даши Дамбаевай орхиһон гү, али зорюулһан, найдаһан шүлэг зохёолнуудай байгаа һаань, «Буряад үнэн» газетын соёлой таһагта, үгышье һаа, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай Ниитын эрдэмэй институдай гар бэшэгэй фондодо эльгээхыень уншагшадые уряалнабди. Олдоод байһан, үшөө олдохо шүлэгүүдыень хамталжа, саашань бүхы зохёолнуудайнь нэгэ томо боти бүридхэжэ хэблээ һаа, һайн бэлэй.

Һаяхан Хэжэнгэ нютагаар ябахадаа, Даши Дамбаевай бүлэг шүлэгые олоһон байгааб. Эдэ шүлэгүүдһээ зарим нэгэнь танай анхаралда табинабди.

Гунга ТУДЕНОВ,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

* * *

***

Сэгээн ажабайдал соо,
Гэгээн дүрсэ һануулжа,
Сэнхир зүүдээр ойндомни
Сэсэглэжэ байхалши.

Сэмүүн ажабайдал соо
Зэбүүн болоод ябахадам,
Эгэшэг нангин сэдьхэлээр
Энхэрхэдэжэ абаа һэнш.

Шугын горхон дээрэхи
Дугы мэтээр һанагдан,
Алтан зулаар зүрхэн соом
Аһан хэзээш байхалши.

Бурхан шэнгеэр Шамайе
Дурсан хаанаш ябахадаа.
Дуран һанаан хоёрһоо
Уран шүлэг найруулнаб.

Алдар солодо тархяа эрьеэд.
Айдархан шамаяа мартаалгүй һэм.
Анжаржал һайнаар ойлгоо һаашни.
Алгасал манай буруу байха.
Түдэгэсүү тэрэ эртын хабар
Түргэн Шамдаа бусахал юм аад.
Түрүүни анханай нүхэдөөр сэнгэн.
Түбэйнгөө шууяанда удааршоо һэм.
Хорёодхон наһанайш сэсэгтэ хаһые
Хорложо хаяхаа һанаалгүй һэм.
Хонгорхон сэдьхэл гаргаагүй һаа,
Хододоо шамтаяа суг бэлэйб.

***

Эртын манандал үнгэрһэн дураяа
Эжэлүүдгүйгөөр ухаандаа һэргээн
Газар түбидэ гансахан Шамаяа
Гажарһан зүрхөөр сэдьхэнэб.
Хахад наһанайм хяра дээрэ.
Харанхы һүниин одон мэтээр.
Хайран дурамнай яаһан эртүүр
Халта сахилаад унтаршооб даа?
Мүнхэ хүлгүү дэлхэй дээрэ
Мүшэтэ солгёон зүүдэн болоол.
Үльгэр түгэс эдир наһандал.
Үнгэрхэл хубитай байбалтай даа?

Зуралзан сагай ошобошье һаа.
Зурагтал дахинаа һанагдажа.
Урихан дүрсэш хүгжэм мэтээр.
Үйсархым сэлмээн тараана.

* * *

Холодоод Шамһаа—
(манай хахасал дэмы!)—
Хожом хэзээш
уулзахагүйгөө мэдэржэ,
Үдэрэй һанаан,
һүниин зүүдэн болонхой.
Үргэлжэ Шамаяа
дурсан хаанаш ябахадам,
Дуранай хүсэн
гамгүйгөөр намайе
Дуулим замбяар
тээлмэрдүүлэн шэдэлнэ.
Нарата түби дээр
гансал Шамай сэдьхэнэб.
Нангин харасыш
хүсэл һүлдым туг гэнэб.
Хатан һайхан
шинии сэдьхэл, шарайе
Хаанаш, хэзээш
мартахагүйгөө мэдэрнэб.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Ноосэ арганууд манай гарта» —түрүү бэшэг. «Хүдөөгэй ажалшадай хүндэлэлдэ» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. «Баргажанайхидай ажалай юрын үдэрнүүд» —мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. ТАСС-ай һүүлэй һонин.

Хоёрдохи хуудаһанда. Үзэл сурталай хүдэлмэри. «Хододоо дэлеэтэй үүдэн» — А. Климовэй статья. Залуушуулай зохёон байгуулхы ажалай үрэ дүн. «Студентнүүдэй авторска үнэмшэлгэнүүд» — Г. Владимировагай статья. Бултанда хэрэгтэй албан. «Ажаһуудал — үйлэдбэриин нүхэсэл» — Е. Мульченкын статья. Редакцида ерэһэн бэшэгүүдһээ.

Гурбадахи хуудаһанда. «Батуха — танкист» —Ким Балковай рассказ. Хилын саанаһаа.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Субботын үдэрэй галхан»: «Хүнүүдэй ерээдүйдэ хэрэгтэй» — Л. Левченкын статья. Мэдээсэлнүүд, сонсхолнууд.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55—Дамжуулгын программа. 9.00—«Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55—«Хэрбээ элүүр энхэ ябаха гэбэл»—физкультурнигуудта заабари зүбшэл. 10.05 — «АБВГДейка...». 10.35—«Спортлотогой» 8-дахи тираж. 10.45 —«Таанадта, түрэлхид». 11.15— —«Старые марши»—фильм-концерт. 11.45—«Харгыгаар ябалгын аюулгүйе сахиха». 12.15—«Арад түмэнэй дурасхаалда»—Сталинградтахи байдаан тухай телевизионно баримтата фильм. 12.45—«Эдиршүүлэй уран бэлиг». 13.15—«Нүхэр, һанана гүш...».

Улаан-Үдэ. 14.15—Шэнэ һонин (буряадаар). 14.25—«Журам тухай хөөрэлдөөн». 14.55—«Зүүн Сибирь» — киножурнал.

Москва. 15.10—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 15.25—«Таанад энээние хэжэ шадахат». 16.10—«Повесть о настоящем человеке» — уран һайханай фильм. 17.45—18.00—Забһарлалга. 18.00—Арадай уран бэлиг тухай «Һолонго» гэжэ телевизионно программануудай уласхоорондын фестиваль. Эльзасай (Франци) заншалта хатарнууд. 18.30—Политическэ шэнжэлэгшэ Ю. А. Летуновой хөөрөөн. 19.00—«Ан амитадай аймаг». 20.00—Эб найрамдалые хамгаалха совет комитедэй түрүүлэгшэ Ю. А. Жуковай хөөрөөн. 20.45—«Чайковский» — уран һайханай фильм (1-дэхи сери). 22.00—«Время». 22.35 — «Чайковский» —уран һайханай фильм (2-дохи сери). 23.50—Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 12.55—«Айлшаар ерыш, онтохон» үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.15—Үхибүүдтэ зорюулагдаһан мультфильмнүүдэй программа.

Москва. 14.15—«Симфоническа хүгжэмэй час».

Улаан-Үдэ. 15.15—Хүгжэмтэ забһарлалга.

Москва. 15.20—Казаниин телевидениин студиин программа. «Уренгой—Помара—Ужгород»—газопровод барижа байһан тухай хөөрэһэн телеочерк. «Как истратить миллион?»—телевизионно фильм. «С чем идешь к людям»—телефильм. «Хани барисаанай һайндэр» — фильм-концерт. 16.35—Тамаралгаар СССР-эй чемпионат. 17.20—Хүнгэн атлетикээр СССР-эй чемпионат. 18.05—«Илагшад». Фронтовой ханинарай клуб. 2-дохи гвардейскэ армиин ветерануудай уулзалга. 19.30 — Уласхоорондын һонин. 19.45—Хүгжэмтэ киоск. 20.15—«Путевка в лето» — телевизионно баримтата фильм. 20.30 —«Түрэл нютагаймнай түхэл шэнжэ» —телеочерк. 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». «Шэдитэ экран». 21.15—«Элүүр энхэ байлга»—эрдэм дэлгэрүүлгын программа. 22.00 — «Время». 22.35—«Острова Черного моря» — телевизионно баримтата фильм. 22.45—Хоккейгээр СССР-эй чемпионат.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-21, корректорская—2-33-61, машинное бюро—2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская т... ственного комитета Бу... делам издательств ... торговли. Н-04339. Заказ № 4...